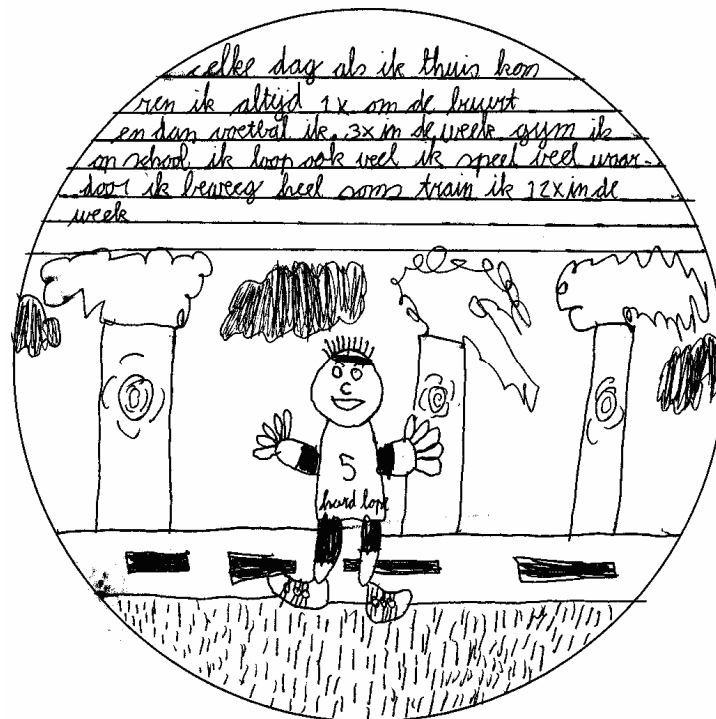

KINDEREN OVER LICHAAMSBEWEGING

een vergelijkend onderzoek onder Amsterdamse basisschoolleerlingen
met verschillende sociaal-economische achtergronden

Door Mirjam Stuij
Studentnummer 0223387

Begeleider: dr. R. Stokvis
Tweede lezer: dr. C. Bröer

Master Medische Antropologie & Sociologie
Universiteit van Amsterdam, december 2007

de tekening op de voorpagina is gemaakt door Rick (10)
uit de lage sociaal-economische statusgroep en geeft
weer wat hij in een week aan lichaamsbeweging doet

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	4
1. Inleiding	6
2. Theoretisch kader	9
Bourdieu: sociale klasse, habitus en sport	9
De civilisatietheorie en lichaamsbeweging.....	12
Deelvragen van het onderzoek.....	14
3. Onderzoek	17
Beschrijving van de onderzoekspopulatie	17
<i>School 1: Geuzenveld/Slotermeer</i>	18
<i>School 2: Centrum</i>	19
Methoden van onderzoek.....	19
<i>Participerende observatie</i>	19
<i>Rapid appraisal</i>	20
<i>Focusgroepdiscussies</i>	20
<i>Semi-gestructureerde interviews</i>	21
Data-analyse.....	21
Validiteit en betrouwbaarheid.....	22
Ethische overwegingen	23
Weergave van de resultaten	24
4. Opvattingen over het lichaam	25
Het ideale vrouwenlichaam.....	25
Het lichaamsideaal voor de man	27
Over gewicht.....	27
Conclusie.....	30
5. Visies op sporten	32
Boksen.....	32
Fitness	33
Golf	34
Hardlopen.....	35

Hockey	36
Judo	38
Tennis.....	39
Turnen	40
Voetbal.....	41
Conclusie.....	42
6. Opvattingen over lichaamsbeweging.....	44
Omschrijving van lichaamsbeweging	44
Redenen om aan lichaamsbeweging te doen	45
Lichaam & beweging	45
Gezondheid & beweging.....	47
Conclusie.....	48
7. Lichaamsbeweging in de praktijk	50
Praktijken van de kinderen.....	50
<i>Sportbeoefening</i>	50
<i>Beweging op school</i>	52
<i>Buitenspelen</i>	53
<i>Overige vormen van lichaamsbeweging</i>	54
Lichaamsbeweging door de ouders	55
Praktijken van broers en zussen	57
Conclusie.....	59
8. Sociale klasse en lichaamsbeweging	61
De betekenis van sportbeoefening	61
De waarde van beweging op school.....	66
Betekenisgeving aan buitenspelen	67
Overige vormen	68
Conclusie.....	69
9. Conclusie en discussie	70
Referenties	77

SAMENVATTING

Door toename van overgewicht en een passieve leefstijl, wordt er in de Nederlandse samenleving steeds meer nadruk gelegd op het belang van lichaamsbeweging. Maar de mate van lichaamsbeweging is afhankelijk van een aantal factoren, waaronder de sociaal-economische status. Mensen uit een lage sociaal-economische statusgroep sporten minder en hebben relatief vaker overgewicht dan mensen uit een hoge statusgroep. Ook bij jonge kinderen zijn deze verschillen zichtbaar.

Vanuit de theorie dat handelen is gebaseerd op betekenisgeving en als zodanig afhankelijk is van het sociale milieu waarin betekenissen aangeleerd worden, is dit onderzoek gericht op de verschillen in beweeggedrag tussen Amsterdamse kinderen uit de groepen 6 van twee basisscholen met respectievelijk een lage en een hoge sociaal-economische status en op het geven van een verklaring voor de gevonden verschillen. Aan de hand van participerende observatie, *rapid appraisal*, focusgroepdiscussies en semi-gestructureerde interviews, gericht op jonge kinderen, is onderzocht wat lichaamsbeweging volgens de kinderen is, wat redenen zijn om eraan te doen, wat hun ideaalbeeld van het lichaam is, of er relaties zijn tussen lichaamsbeweging en uiterlijk en tussen lichaamsbeweging en gezondheid en wat de invloed van opvattingen over beweging en het sportgedrag van de sociale omgeving (ouders, broers en zussen, leeftijdsgenootjes) is op het beweeggedrag van de kinderen.

Verschillen in beweeggedrag van de kinderen komen tot uiting in de mate van en variatie in de sportbeoefening en het buitenspelen. Kinderen uit de hoge sociaal-economische statusgroep sporten relatief vaker bij een vereniging, in een sportschool of in het zwembad dan kinderen uit de lage statusgroep en dit verschil is ook zichtbaar bij zowel de ouders als de broers en zussen van de kinderen uit de beide groepen. De meisjes uit de lage klasse die een sport beoefenen, gaan vooral zwemmen of krijgen les in een vechtsport. De meeste jongens uit deze groep die sporten in verenigingsverband, doen dat bij een voetbalvereniging. Deze sport is ook het meest populair bij de jongens uit de hoge statusgroep, gevolgd door hockey. De sporten die door de meisjes uit deze groep het meest worden beoefend zijn respectievelijk dansen, hockey, paardrijden en turnen. De kinderen uit de lage sociaal-economische statusgroep spelen vaker buiten en vertonen wat

dat betreft een grotere variatie in activiteiten dan hun leeftijdsgenootjes uit de andere groep. De eersten hebben meer speelgenootjes en spelen vaker spelletjes waar meer dan twee deelnemers voor nodig zijn. De inhoud van de lessen bewegingsonderwijs op beide scholen is vergelijkbaar en ook wat betreft de overige vormen van wat de kinderen als lichaamsbeweging beschouwen, namelijk fietsen en lopen naar school en beweging binnenshuis, zijn er geen duidelijke verschillen tussen de twee groepen.

De verschillen in sportbeoefening kunnen worden verklaard op basis van de opvattingen in het sociale milieu. De kinderen uit de hoge statusgroep worden in grote mate gestimuleerd om lid te worden van een sportvereniging door hun ouders en door het beweeggedrag van ouders, broers, zussen en leeftijdsgenootjes. Lidmaatschap van een sportvereniging wordt in deze omgeving als normaal beschouwd en als zodanig doorgegeven in de habitus. Voor de kinderen uit de lage statusgroep is sportbeoefening minder vanzelfsprekend, door opvattingen die zij hierover meekrijgen in hun opvoeding en uit hun dagelijkse omgeving en/of door een verschil in economisch kapitaal. Sportmogelijkheden in de buurt die gratis of goedkoop zijn, zijn populair, maar door het bestaan van wachtlijsten niet altijd voor de kinderen beschikbaar. Dat deze kinderen minder aan sportbeoefening doen, kan ook veroorzaakt worden doordat zij meer en gevarieerder buiten (kunnen) spelen. Deze kinderen hebben meer speelgenootjes om mee buiten te spelen dan hun leeftijdsgenootjes uit de andere groep, waardoor hun spel gevarieerder is en zij mogelijk minder behoefte hebben aan sporten bij een vereniging. Een gebrek aan speelgenootjes en daardoor variatie in het spel kan voor de kinderen uit de hoge statusgroep een reden zijn waardoor zij minder buitenspelen. Maar dat de kinderen uit de lage sociaal-economische statusgroep meer buitenspelen, kan ook het gevolg zijn van een gebrek aan alternatieven, bijvoorbeeld sporten in verenigingsverband. Uit dit onderzoek is niet duidelijk geworden wat de belangrijkste oorzaak is voor deze verschillen in beweeggedrag. Tenslotte is er een verschil gevonden in de betekenis van de lessen bewegingsonderwijs op school. Voor de kinderen uit de lage statusgroep is dit een belangrijke manier om kennis te maken met sporten en hun mening over verschillende sporten wordt voor een groot deel tijdens deze lessen gevormd.

HOOFDSTUK 1: INLEIDING

‘Gemeenten moeten weer trapveldjes en speelplaatsen maken’ (De Telegraaf, 27 maart 2007), ‘Dikkerdjes het bos in tegen kilo’s’ (De Pers, 29 mei 2007), ‘Kinderen bewegen te weinig’ (Het Parool, 4 september 2007). Een aantal krantenkoppen van de afgelopen maanden waaruit de bezorgdheid blijkt over de geringe mate van lichaamsbeweging onder kinderen. Deze bezorgdheid is gerelateerd aan de toename van het voorkomen van overgewicht onder kinderen, die onder andere wordt geweten aan een meer passieve vrijetijdsbesteding en een afname van sportieve activiteit.

Het aantal kinderen met overgewicht en obesitas (ernstig overgewicht) is tussen 1980 en 2003 zowel bij jongens als bij meisjes toegenomen, respectievelijk van 3 % tot 15 % en van 6.5 % tot 18 % bij kinderen van 9 t/m 12 jaar. Kinderen uit grote steden en kinderen van Turkse of Marokkaanse afkomst blijken vaker overgewicht te hebben dan andere kinderen (SCP, 2006). Daarnaast bestaat er een verschil in het voorkomen van overgewicht tussen verschillende sociaal-economische statusgroepen. De prevalentie van overgewicht in groepen met een lage sociaal-economische status (SES) is 24.0 % tegenover 10.2 % in groepen met een hoge SES (RIVM, 2003). De SES wordt vastgesteld aan de hand van inkomen en opleiding. Daarnaast is de mate van voorkomen van verschillende etniciteiten een kenmerk van het sociaal-economisch milieu. Niet-westerse allochtonen bevinden zich relatief vaker in lage statusgroepen (CBS, 2007).

Uit onderzoek van het SCP naar lichamelijke activiteit onder de Nederlandse bevolking van 12 jaar en ouder blijkt dat het aantal volwassen Nederlanders dat voldoende lichaamsbeweging heeft, tussen 2002 en 2004 is gestegen van 52 % naar bijna 60 %. Dit percentage voldeed aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB¹; voor volwassenen minimaal 5 dagen per week 30 minuten matig lichamelijk actief) en/of de fitnorm (3 dagen per week minimaal 20 minuten inspannende lichaamsbeweging). Het beweeggedrag van jeugdigen (12-18 jarigen) blijft daarentegen achter bij dat van

¹ In 1998 opgesteld door samenwerking van de Vrije Universiteit in Amsterdam, Universiteit Maastricht, de Rijksuniversiteit Groningen, de Universiteit Utrecht, het RIVM, TNO en NOC*NSF, voornamelijk gebaseerd op internationale richtlijnen (Bron: www.rivm.nl/vtv/object_document/o2978n19090.html, geraadpleegd op 10-02-2007).

volwassenen. Het percentage dat aan één of beide normen voldeed, steeg van 49 % in 2000 naar 54 % in 2004 (SCP, 2006).

Onderzoek naar lichamelijke activiteit bij kinderen van 6 t/m 11 jaar in tien Nederlandse stadswijken wijst echter uit dat slechts 3 % van deze kinderen volgens zelfgerapporteerde beweeggegevens voldoet aan de NNGB (voor jongeren onder de 18 jaar: dagelijks minimaal 60 minuten matig intensief lichamenlijk actief). Kinderen van Turkse en Marokkaanse afkomst blijken volgens deze gegevens minder actief dan autochtone kinderen (Vries e.a., 2005).

De sportdeelname is niet onder alle bevolkingsgroepen in Nederland gelijk. Verschillen worden verklaard door geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, inkomen en werkzaamheid: mannen, jongeren en hoger opgeleiden sporten over het algemeen meer dan vrouwen, ouderen en lager opgeleiden. Dit geldt ook voor mensen met een hoger inkomen in vergelijking met mensen met een lager inkomen en voor werkenden ten opzichte van niet-werkenden. Daarnaast speelt etniciteit een rol: Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen zijn minder vaak lid van sportverenigingen en doen minder aan sport dan autochtone Nederlanders. Bij sportdeelname van kinderen speelt ook het ‘sportieve kapitaal’ van de ouders een rol: de kans dat kinderen sporten is groter naarmate de ouders sportiever zijn (SCP, 2006).

Sport en bewegen worden vanuit de overheid gestimuleerd en gerelateerd aan gezondheid. Echter volgens Stokvis heeft de toegenomen deelname aan fitness – ‘alle vormen van lichaams oefening zonder wedstrijdkarakter of -intentie’ – in onze samenleving meer te maken met de opkomst van morele en esthetische overwegingen met betrekking tot uiterlijke verschijningsvorm en de daarmee samenhangende zelfdiscipline om aan lichaamsbeweging te doen dan met gezondheidsoverwegingen (2003). Dit bouwt voort op de theorie dat mensen onderling steeds meer afhankelijk van elkaar worden door toenemende functiedeling, waardoor men ook meer rekening met elkaar moet houden. Dit leidt tot verandering van gedragsstandaarden en van de manier waarop mensen elkaar beoordelen. Uiterlijke verschijningsvorm wordt hierbij van groter belang (Elias, 2001), waarbij een slank boven een dik uiterlijk wordt geprefereerd. De voorkeur voor een slank uiterlijk is mogelijk ontstaan doordat het in de huidige

samenleving, met een groot voedselaanbod en een verminderde noodzaak tot bewegen in het dagelijks leven, meer moeite kost om een slank figuur te behouden of te verkrijgen. Een slank uiterlijk kan hierbij dienen als een manier om zich te onderscheiden van anderen, doordat het zelfbeheersing en discipline vergt. Zelfbeheersing – in dit geval met betrekking tot het uiterlijk – wordt gezien als een teken van prestige en als zodanig doorgegeven in de opvoeding van kinderen en als deel van het geweten geïnternaliseerd (Elias, in Wilterdink & Van Heerikhuizen, 2003). Waarom heeft de ene mens wel de zelfdiscipline om te gaan sporten en de andere niet? En hoe hangt dit samen met ideeën die worden doorgegeven in de opvoeding?

Volgens Bourdieu hangt leefstijl samen met sociale klasse. Ook sportieve activiteit en het soort sport dat beoefend wordt hangen hiermee samen. Verschillende klassen hebben variërende ideeën over functie en betekenis van sport. Essentieel bij het bestuderen van verschil in participatie tussen sociale lagen is de betekenis die in een klasse aan (een) sport wordt gegeven, ook met betrekking tot opvattingen over het lichaam (Bourdieu, 1978 en 1989). Variatie in sportparticipatie tussen jongeren uit verschillende sociale klassen is vanuit een sociaal-wetenschappelijk perspectief nog niet veel onderzocht (Scheerder e.a., 2005), hoewel op jonge leeftijd al de basis wordt gelegd voor wat als ‘normaal’ gedrag wordt beschouwd (Elias, 2001; Bourdieu, 1989).

De veronderstelling die uit het bovenstaande voortkomt, is dat bij jonge kinderen de sportparticipatie en de betekenis die zij aan sportieve activiteit geven, ook in relatie tot opvattingen over het lichaam, eveneens afhankelijk zijn van het sociaal-economisch milieu waaruit ze komen. Op basis daarvan zijn de hoofdvragen van het onderzoek:

Wat zijn de verschillen in beweeggedrag tussen Amsterdamse basisschoolleerlingen uit groep 6 van een school met respectievelijk een lage en een hoge sociaal-economische status?

Hoe zijn deze verschillen te verklaren?

Het doel van dit onderzoek is een bijdrage leveren aan de kennis op het gebied van sociale gelaagdheid in lichaamsbeweging en sportparticipatie onder kinderen.

HOOFDSTUK 2: THEORETISCH KADER

Sportieve activiteit is een sociaal gevormd fenomeen, of zoals Van Bottenburg verwoordt:

‘Individuele sportvoorkeuren zijn hoogstens ten dele aangeboren. Ze zijn producten van ervaringen die mensen in bepaalde maatschappelijke omstandigheden en verhoudingen opdoen binnen sociale groeperingen met een vele generaties omvattende geschiedenis’ (1994: 69)

Sociale groeperingen onderscheiden zich van elkaar door verschil in smaak en gedragsnormen. Daarbij willen ze zich afzetten tegen de lagere klassen en nemen ze normen en waarden van hogere klassen over. Deze ideeën komen naar voren in de distinctietheorie van Bourdieu en de civilisatietheorie van Elias. Beide theorieën worden in dit hoofdstuk met betrekking tot lichaamsbeweging besproken.

Bourdieu: sociale klasse, habitus en sport

In de theorie van de Franse socioloog Bourdieu vormt de sport een relatief autonoom fenomeen ten opzichte van de samenleving, met een eigen dynamiek en historie (Washington & Karen, 2001). Sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar sport kan leiden tot meer inzicht in bijvoorbeeld sociale bindingen, groepsdynamiek, interacties en ongelijkheid, aspecten die ook naar voren komen in andere sociale settings. *‘In other words, sport, like other institutions, is a microcosm of society’* (Frey, 1991: 504).

Sociaal-wetenschappelijk onderzoek gericht op de participatie in sport, zowel het beoefenen van een sport als deelname binnen verschillende sportdisciplines, richt zich vooral op sociale stratificatie en sociale ongelijkheid (Scheerder e.a., 2005). Washington en Karen concluderen in een review dat het onderzoek met name is gericht op ras/ethniciteit en gender en in mindere mate op sociale klasse (2001: 188). Sociale klasse, beargumenteren zij, is juist een belangrijke factor in onderzoek naar sport. Dit kan namelijk inzicht geven in hoe een specifieke groep mensen wordt verbonden door

bepaalde sportactiviteiten en ook in hoe sociale ongelijkheid in een samenleving blijft bestaan (2001: 190).

Aan de hand van gegevens verzameld tussen 1960 en 1969 definieerde Bourdieu op basis van verschil in machtspositie, economisch, sociaal en cultureel kapitaal drie sociale klassen: de arbeidersklasse, de middenklasse en de bovenlaag (1989). En hoewel in de huidige westerse samenleving de grenzen tussen klassen zijn vervaagd, is er nog steeds sprake van klassenverschillen (Wilterdink & Van Heerikhuizen, 2003). Volgens Bourdieu wordt een sociale klasse gekarakteriseerd door een eigen leefstijl: bepaalde manieren, eetgewoonten, culturele smaak, vrijetijdsbesteding. Deze leefstijl, dat wat mensen doen, wordt gevormd in een voortdurend leerproces dat afhankelijk is van de omstandigheden waarin iemand opgroeit. Het zorgt ervoor dat *'actors know – without knowing – the right thing to do'* (Jenkins, 2002: 72). De habitus vormt daarbij de brug tussen het sociale milieu waarin iemand zich bevindt en de leefstijl die het individu heeft. Deze habitus omvat de dingen die in de opvoeding als vanzelfsprekend worden meegegeven en wordt zowel door dagelijkse ervaring als door gerichte socialisatie aangeleerd (Jenkins, 2002).

Leefstijl is voor een sociale klasse een manier om zich van lagere klassen te onderscheiden en om, door aanpassing hiervan, meer op hogere klassen te lijken (Bourdieu, 1989: 246). Dit is ook zichtbaar in sportvoorkeur: in het bestaan van zogenaamde 'elitesporten' en in de verschuiving hiervan. Als leden uit lagere sociale klassen aan een 'elitesport' gaan deelnemen, zoekt de hogere klasse iets om zich opnieuw te distantiëren (Stokvis, 2003). Overigens is er ook sprake van afzetting van de lagere klasse tegen de praktijken van de hogere klasse (Bourdieu, 1989).

Een essentieel uitgangspunt voor het bestuderen van verschillen in sportparticipatie is de *betekenis* die in een sociale laag aan (een) sport wordt gegeven (Bourdieu, 1978). De betekenis van een fenomeen – hier sportieve activiteit – wordt gevormd in sociale interactie. Door consensus binnen een groep over wat 'waarheid' of 'normaal' is, ontstaat een cultuur die voor die groep een betrouwbare bron van kennis vormt (Becker, 1995: 126) en waarop het handelen wordt gebaseerd.

Volgens Bourdieu speelt met name betekenisgeving in relatie tot het lichaam een belangrijke rol bij verschillen in sportparticipatie. Elke klasse heeft andere opvattingen ten opzichte van het lichaam en dit ziet hij als een fundamenteel aspect van de habitus (1978: 838). De gewenste effecten van sport op het lichaam, zowel wat betreft uiterlijke verschijningsvorm (kracht, schoonheid of finesse) als innerlijke facetten (gezondheid, ontspanning), verschillen tussen de sociale lagen. Kort samengevat: in de arbeidersklasse worden veel fysieke sporten beoefend, zoals vechtsporten, waarbij het opzoeken van de grenzen van het lichaam en intensieve training centraal staan. Sporters uit de middenklasse zijn vooral gericht op uiterlijke verschijningsvorm, *'their body-for-others'* (Bourdieu, 1989: 213). In de bovenste sociale laag wordt het lichaam behandeld als *'an end in itself'* (Bourdieu, 1978: 838) en wordt sport beoefend als doel op zich en gericht op (behoud van) gezondheid. Ofwel:

'We can hypothesize as a general law that a sport is more likely to be adopted by a social class if it does not contradict that class's relation to the body at its deepest and most unconscious level, i.e. the body schema, which is the depository of a whole world view and a whole philosophy of the person and the body' (Bourdieu, 1989: 217-218)

Bourdieu stelt dus dat de eigenschappen van een sport belangrijk zijn voor de sociale gelaagdheid hierin, maar ook dat een sociale klasse bepaalde eigenschappen in een sport aanbrengt om deze te laten aansluiten bij de habitus, bijvoorbeeld door het dragen van specifieke kleding en het opstellen van bepaalde regels (1989: 212). Binnen één sport kunnen verschillende sociale klassen andere motieven hebben om deel te nemen en ook variërende betekenissen aan deze sport geven. Een voorbeeld hiervan is het beoefenen van fitness. Dit kan gericht zijn op het verkrijgen van een sterk lichaam door *body-building* (perspectief van de arbeidersklasse) of op (het behoud van) een gezond lichaam door oefeningen gericht op fitheid (perspectief van de bovenlaag) (Bourdieu, 1978: 835). Het verschil in sociale klasse binnen één tak van sport kan zich uiten in het bestaan van verenigingen op basis van verschil in sociale status (Bourdieu, 1989), zoals bij voetbal.

Voorkeuren voor bepaalde sporten worden al op jonge leeftijd binnen het sociale milieu doorgegeven, maar over sociale stratificatie onder jongeren is niet veel bekend. Scheerder e.a. onderzochten of er sprake was van stratificatie op sportgebied bij Vlaamse adolescenten in de leeftijd van 11 t/m 20 jaar. Zij concludeerden dat dit inderdaad het geval was en dat de voornaamste oorzaken gevormd worden door verschillen gerelateerd aan *gender*, verschillen in sportieve activiteit in het schoolprogramma en de sportparticipatie van de ouders. In relatie tot *gender* worden de verschillen verklaard doordat sportactiviteiten meer geassocieerd worden met jongens dan met meisjes. Jongeren uit het technisch en beroepsonderwijs nemen minder deel aan sport dan hun leeftijdsgenoten uit het algemeen onderwijs. Sportieve activiteit van de ouders is een positieve factor voor sportbeoefening van Vlaamse kinderen (2005). Het SCP spreekt in dit verband, in de termen van Bourdieu, van het 'sportieve kapitaal' van ouders (2006: 309). In een onderzoek naar sportieve activiteit onder de Nederlandse bevolking bleek dat hoe sportiever de ouders, des te groter de kans dat hun kinderen aan sport doen.

De civilisatietheorie en lichaamsbeweging

Volgens de civilisatietheorie van Norbert Elias worden individuen door een toename van functiedeling in een samenleving onderling sterker van elkaar afhankelijk. Daardoor moet men meer rekening met een ander houden en het gedrag steeds meer op elkaar afstemmen. In de loop van dit proces, dat begint bij de hogere sociale klassen en zich verspreidt over de lagere, worden die veranderingen steeds meer als een automatisme beschouwd en in de opvoeding doorgegeven. Zo wordt dwang vanuit de maatschappij omgezet in een vorm van zelfdwang (Elias, 2001: 583). Net als bij de distinctietheorie is er ook volgens de civilisatietheorie sprake van het imiteren van de hogere klassen en het zich afzetten tegen de lagere. Het verschil tussen beide theorieën is dat Elias gedragspatronen verklaart vanuit een sociaal-historisch perspectief, waarbij hij veranderingen in gedrag verklaart in samenhang met veranderingen in de samenleving en verschuivingen van sociale posities van verschillende groepen ten opzichte van elkaar, terwijl Bourdieu veranderingen op lange termijn binnen de samenleving buiten beschouwing laat.

In een onderzoek naar de sport in Nederland concludeert het SCP dat de ontwikkelingen in de sport samenhangen met maatschappelijke ontwikkelingen: de recente interesse in gezondheid, verzorging van het uiterlijk, maar ook de stijging in de gezondheidskosten en de (daarmee samenhangende) stimulatie vanuit de overheid hebben bijgedragen aan een toename van sportieve activiteiten onder de Nederlandse bevolking (SCP, 2006: 375).

Stokvis spreekt van een opkomend 'slankheidsgebod', waarin morele, esthetische en medische opvattingen een rol spelen. Hij beargumenteert echter – na analyse van onder andere opvattingen over het uiterlijk en zwaarlijvigheid, motieven om aan fitness te doen en contactadvertenties – dat de toename van deelname aan fitness beter te verklaren is door het belang dat mensen aan hun uiterlijk hechten dan door gezondheidsoverwegingen (Stokvis, 2003). De opkomst van het slankheidsgebod ziet Stokvis als een vorm van dwang tot zelfdwang (2003: 444), die voortkomt uit nieuwe opvattingen over het lichaam waarbij zwaarlijvigheid wordt beschouwd als een gebrek aan zelfcontrole. Stearns heeft het over een veranderende cultuur waar gewichtscntrole en het volgen van een dieet een belangrijk deel van uitmaken. Dit proces van lichaamsdiscipline was volgens hem eerst vooral gericht op gezondheidsoverwegingen, maar later ook op schoonheid en morele opvattingen (Stearns, 2002).

Naast deze verandering in gedrag, treedt er ook een verschuiving op in de manier waarop mensen elkaar bekijken. Stearns spreekt in dit verband van een verandering van standaarden van hoe men eruit moet zien en hoe men zichzelf en de ander moet beoordelen (2002: 250). Hij beschrijft de opkomst van de nieuwe opvattingen over het lichaam (hij spreekt van een '*slenderness code*', vergelijkbaar met het 'slankheidsgebod') in termen van civilisatie als een mogelijkheid voor de hogere klasse om zich te onderscheiden van de lagere klassen (2002: 249).

Om aan het slankheidsgebod te voldoen is er, door toename van het voedselaanbod en een passieve leefstijl, een grotere zelfdiscipline tot beweging nodig (Stokvis, 2003), omdat er tijd voor moet worden vrijgemaakt en het niet altijd positief wordt ervaren. Vooral in het begin kan het bijvoorbeeld vermoeiend zijn en spierpijn opleveren. Uit cijfers over sportdeelname onder de Nederlandse bevolking in 2003 blijkt dat verschillen zijn gerelateerd aan opleiding en inkomen. Lageropgeleiden (lo, vbo, mavo) sporten minder dan mensen met hbo of wo (resp. 55 % en 75 %) en mensen met

een laag inkomen nemen minder deel aan sport dan mensen met een hoog inkomen (resp. 56 % en 69 %) (SCP, 2006). Tevens komt overgewicht meer voor in groepen met een lage sociaal-economische status dan met een hoge sociaal-economische status (gebaseerd op opleiding en inkomen met een prevalentie van resp. 24.0 % en 10.2 %) (RIVM, 2003). Redenerend vanuit de civilisatietheorie wordt er vanuit bepaalde groepen minder dwang uitgeoefend om aan de heersende standaard voor het lichaam te voldoen en dus te gaan sporten, waardoor de zelfdwang hiertoe ontbreekt. Ook wijst dit erop dat die mensen in het dagelijks leven niet genoeg nadelen van dit gedrag ondervinden om het aan te passen (Stokvis, ongepubliceerd). Mogelijk hebben verschillende klassen andere belangen bij een slank uiterlijk.

Deelvragen van het onderzoek

Onderzoek naar sociale gelaagdheid in de sport geeft inzicht in binding binnen en ongelijkheid tussen verschillende sociale groepen. In dit onderzoek richt ik me op de betekenissen die binnen sociale statusgroepen worden gegeven aan lichaamsbeweging, mede in relatie tot opvattingen over het lichaam en gezondheid. De centrale gedachte is dat het beweeggedrag (onbewust) wordt bepaald door deze betekenissen, die tot stand komen door socialisatie en dagelijkse ervaringen. Het onderzoek is gericht op jonge kinderen, omdat de basis voor het beweeggedrag al op jonge leeftijd wordt vastgelegd, net als alle andere vormen van wat als ‘normaal’ gedrag wordt beschouwd (Elias, 2001; Bourdieu, 1989). Hoe verwerven deze kinderen de opvattingen die daarbij van belang zijn? Het sportieve gedrag en de opvattingen van ouders over lichaamsbeweging spelen daarbij een belangrijke rol, evenals de invloed van broers, zussen en leeftijdsgenootjes.

Om de hoofdvragen van het onderzoek te beantwoorden, zijn de onderstaande deelvragen geformuleerd. Achter elke deelvraag staat in welk hoofdstuk(ken) deze behandeld wordt.

- Wat verstaan kinderen uit verschillende sociaal-economische milieus onder lichaamsbeweging? (H6)

- Wat zijn de praktijken van kinderen uit verschillende sociaal-economische milieus met betrekking tot dat wat zij als lichaamsbeweging definiëren? (H7)

- Welke betekenis geven kinderen uit verschillende sociaal-economische milieus aan sportbeoefening?² (H8)
- Welke betekenis geven kinderen uit verschillende sociaal-economische milieus aan gymles op school? (H8)
- Welke betekenis geven kinderen uit verschillende sociaal-economische milieus aan buitenspelen? (H8)
- Onderscheiden kinderen uit verschillende sociaal-economische milieus nog andere vormen van lichaamsbeweging? (H7)
- Welke betekenissen hechten zij daaraan? (H8)

- Welke rol spelen opvattingen over lichaam en gezondheid bij deze betekenisgeving? (H4, 5, 6 en 8)
- Wat doen de ouders, broers en zussen volgens de kinderen aan lichaamsbeweging? (H7)
- Welke rol spelen het sportief gedrag en de opvattingen over beweging van de ouders bij de betekenisgeving? (H8)

In hoofdstuk 9 wordt een antwoord op de hoofdvragen gegeven. De verwachting is dat de theorieën van Bourdieu en Elias een afdoende verklaring bieden voor de gevonden verschillen, namelijk dat de verschillen zijn te verklaren op basis van het sociale milieu waarin specifieke leerervaringen resulteren in bepaald gedrag. Bij Bourdieu vormen daarbij smaakvoorkeuren en betekenisgeving binnen de sociale klasse een verklaring voor het gedrag. Vanuit de theorie van Elias is er sprake van een veranderingsproces waarbij (verandering in) het gedrag samenhangt met ontwikkelingen in de samenleving. Hoewel dit onderzoek maar een momentopname in dat proces betreft, zal ik hier in

² Hierbij wordt sportbeoefening gedefinieerd als wekelijkse training bij een sport(buurt)club, een sportschool of in het zwembad.

hoofdstuk 9 op in gaan door het onderzoek in een iets breder perspectief te plaatsen. Allereerst volgt in hoofdstuk 3 een beschrijving en verantwoording van het uitgevoerde onderzoek.

HOOFDSTUK 3: ONDERZOEK

‘Waarom doe je eigenlijk onderzoek op onze school?

Waarom niet ergens anders?’

Deze vragen werden mij gesteld tijdens een kennismakingsgesprek met een deel van de informanten. In dit hoofdstuk zal ik daar een antwoord op geven. De onderzoekspopulatie, de methoden van onderzoek en de data-analyse worden beschreven en verantwoord en ik zal ingaan op de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek en de ethische overwegingen.

Beschrijving van de onderzoekspopulatie

Het onderzoek is uitgevoerd in vier groepen 6 van twee openbare basisscholen in Amsterdam met een verschillende sociaal-economische status. De scholen die deelnamen aan het onderzoek staan in twee verschillende stadsdelen, namelijk Geuzenveld/Slotermeer en Centrum, en zijn geselecteerd aan de hand van gegevens van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (DMO) Amsterdam over de basisscholen in deze stad.³ Door te kiezen voor twee scholen waarbij er een groot verschil is in SES, spelen uitschieters (kinderen die niet passen binnen de sociaal-economische statusgroep) een minder grote rol. De achterliggende gedachte is dat ouders vaak een school kiezen die in de buurt is en/of waarvan ze denken dat de opvattingen van de school bij het kind (en de ouders) passen. Daarnaast heeft het onderzoek betrekking op kinderen uit groep 6 van de basisschool, de meesten bevinden zich al een aantal jaren in deze groep. De school wordt in dit onderzoek dus als een sociaal milieu beschouwd. Hierdoor is specifieke achtergrondinformatie over de individuele informanten (zoals opleiding of inkomen van de ouders) minder van belang. Dit is ook de reden om maar op twee verschillende scholen onderzoek te doen, zodat eventuele andere factoren – variatie tussen scholen uit dezelfde sociaal-economische statusgroep – geen rol spelen.

³ Op basis van interne gegevens van DMO Amsterdam. De sociaal-economische status van de school is vastgesteld op basis van de etniciteit en opleiding van de ouders van de leerlingen.

Het tweede selectie criterium voor de scholen was de aanwezigheid van een vakleerkracht bewegingsonderwijs. Deze factor verschilt per school, maar is niet afhankelijk van de SES. Er is positief verband gevonden tussen de aanwezigheid van een vakleerkracht bewegingsonderwijs op school en de deelname van de kinderen aan sport in verenigingsverband in de vrije tijd (Stegeman, 2007), dat speelt door dit selectie criterium geen rol in mijn onderzoek.

De keuze voor groep 6 is gebaseerd op de leeftijd van de kinderen. Op deze leeftijd zijn kinderen oud genoeg om te praten en na te denken over het onderwerp en zijn ze ook enthousiast om mee te werken (Christensen & James, 2000).

School 1: Geuzenveld/Slotermeer

Na het Amsterdamse stadsdeel Bos en Lommer wonen in Geuzenveld/Slotermeer relatief de meeste minimahuishoudens. Het percentage niet-westerse allochtonen is er 55.8 (Gemeente Amsterdam, 2007). Volgens de gegevens van DMO Amsterdam staat de deelnemende school uit dit stadsdeel op de 185^e positie van de 211 wat betreft de sociaal-economische status (geordend van hoge naar lage status).

Op deze school zaten 42 kinderen in groep 6 (25 meisjes en 17 jongens) met een leeftijd van 9 tot 11 jaar (gemiddeld 10 jaar oud). Vijf van deze kinderen zijn autochtoon, zestien hebben de Marokkaanse etniciteit, tien de Turkse, twee de Surinaamse en vier een overige (namelijk Pakistaans, Afghaans, Frans en Italiaans).⁴ Drie van deze kinderen zijn eerste generatie allochtonen (één uit Marokko, één uit Suriname en één uit Afghanistan), de overigen zijn in Nederland geboren. Van vijf kinderen zijn deze gegevens niet bekend, omdat zij niet hebben deelgenomen aan het laatste onderzoeksonderdeel, waarin werd gevraagd naar geboortedatum en geboorteland van kind en ouders.

⁴ Vastgesteld op basis van de definitie van het Ministerie van Binnenlandse Zaken: iemand heeft de Nederlandse etniciteit als zowel kind als beide ouders in Nederland zijn geboren, anders wordt de etniciteit vastgesteld aan de hand van respectievelijk het geboorteland van het kind, van de moeder of van de vader.

School 2: Centrum

In het centrum en het zuiden van Amsterdam wonen de minste minimahuishoudens en 14.2 % van de inwoners van het stadsdeel Centrum bestaat uit niet-westerse allochtonen (Gemeente Amsterdam, 2007). Deze basisschool staat op plaats 20 van de lijst van DMO Amsterdam.

De 51 kinderen die hebben meegedaan (30 meisjes en 21 jongens), hebben een leeftijd van 9 tot 11 jaar oud met een gemiddelde van 9.8 jaar. Hiervan zijn er 27 van Nederlandse afkomst, drie van Surinaamse, twee van Israëliëse en zeven kinderen hebben een vader of moeder die is geboren in een ander land (respectievelijk Turkije, Peru, Indonesië, Australië, India, Brazilië en Duitsland). Alle kinderen zijn in Nederland geboren. Van twaalf kinderen zijn de leeftijd en etniciteit onbekend.

Methoden van onderzoek

Het onderzoek is opgebouwd uit vier verschillende kwalitatieve technieken en instrumenten, die er op gericht waren om in stappen kennis te maken met de kinderen, eerst klassikaal en uiteindelijk individueel, zodat zij mij in vertrouwen namen en werden aangemoedigd om deel te nemen aan het onderzoek (Scott, 2000). Door tijdsgebrek, ziekte of verhuizing hebben niet alle kinderen aan alle onderdelen meegedaan.

Participerende observatie

Dit onderdeel vond plaats tijdens een gymles van de klas. Aan het begin van de les heb ik mij voorgesteld als een student bezig met een onderzoek naar wat kinderen doen en leuk vinden. De kinderen kregen daarbij de mogelijkheid om vragen aan mij te stellen.

Tijdens de gymles heb ik voornamelijk aan de kant gezeten en gekeken. Dit onderdeel was bedoeld als kennismaking: voor de kinderen met mij en zodat ik een indruk kon krijgen van de interactie tussen de leerlingen. Door miscommunicatie tussen mij en een groepsleerkracht ben ik in één van de vier klassen niet bij de gymles aanwezig geweest. In deze klas heb ik mij vlak voor het volgende onderdeel voorgesteld.

Rapid appraisal

Tijdens een klassikale bijeenkomst heb ik de kinderen gevraagd om op een vel papier met daarop een cirkel aan te geven wat ze normaal doen in een week en hoeveel tijd ze daar ongeveer aan besteden (gebaseerd op ‘*week tool*’ van Christensen & James, 2000). Hierbij heb ik geen link gelegd met het onderwerp lichaamsbeweging, om te kijken welke rol zij daar zelf aan toekennen. Door het aangeven van een kader in de vorm van een cirkel, is de opdracht voor de kinderen concreter gemaakt, omdat ze al een begin hadden. Dit maakt ook dat de opdrachten onderling makkelijker vergelijkbaar zijn.

Na de eerste opdracht heb ik een tweede vel papier met een cirkel uitgedeeld en de kinderen gevraagd om daarop aan te geven wat ze in een week aan lichaamsbeweging doen en hoeveel tijd ze daar ongeveer aan besteden. Het doel hiervan was om te achterhalen wat de kinderen als lichaamsbeweging beschouwen en wat ze doen.

In totaal hebben 85 kinderen deze opdrachten gemaakt: 42 op de school in Geuzenveld/Slotermeer en 43 op de school in Centrum. Het maken van de opdrachten nam in alle klassen ongeveer 45 minuten tijd in beslag.

Focusgroepdiscussies

Om de opvattingen van de kinderen rond lichaamsbeweging verder uit te werken, ‘*to give priority to (...) their frameworks for understanding the world*’ (Kitzinger, 1994: 108, nadruk in origineel), heb ik focusgroepdiscussies (FGDs) gehouden. Omdat het onderzoek gericht is op betekenisgeving binnen een sociale context, waar klasgenootjes een belangrijk deel van uitmaken, heb ik de kinderen allereerst in groepjes laten praten over wat lichaamsbeweging is, wat redenen zijn om aan lichaamsbeweging te doen, relaties met uiterlijk en gezondheid en hun ideaalbeeld van het lichaam.

Bij jonge kinderen helpen visuele stimuli om een onderwerp concreter te maken (Scott, 2000). Daarom heb ik ze vervolgens met behulp van plaatjes over negen verschillende sporten laten discussiëren, namelijk over boksen, fitness, golf, hardlopen, judo, hockey, tennis, turnen en voetbal. Door de kinderen om de beurt een kaartje te laten trekken en ze aan de hand daarvan te laten vertellen over die sport, werden ze gestimuleerd om deel te nemen aan de discussie. De meeste sporten heb ik gekozen op basis van de literatuur. Vechtsporten (boksen en judo) worden gezien als lage-klasse

sporten (Bourdieu, 1979: 837). Tennis en golf zijn sporten die geassocieerd worden met de hoge klasse (Bourdieu, 1989: 20), evenals hockey (Scheerder e.a., 2001: 401). Voetbal is een gedemocratiseerde sport die in alle lagen voorkomt (idem: 408). Dat geldt ook voor fitness, een sport die om verschillende redenen kan worden beoefend (Bourdieu, 1978: 835). Hardlopen wordt gerelateerd aan gezondheid (Bourdieu, 1989: 214) en turnen is tenslotte op basis van eigen verwachting een sport die gerelateerd wordt aan uiterlijke verschijningsvorm. Dit deel van de FGDs was bedoeld om de meningen over de verschillende sporten te achterhalen en aan de hand daarvan ook de visies die de kinderen in het algemeen op sportbeoefening hebben.

Tenslotte heb ik aan het eind van de discussie gevraagd om aan te geven wat van de negen sporten respectievelijk de leukste, de minst leuke, de gezondste en de minst gezonde sporten zijn en van welke sport je het mooiste lichaam krijgt.

Ik heb vijftien FGDs afgenomen met een duur van 20 tot 45 minuten per gesprek, afhankelijk van de grootte van de groep en de inbreng van de kinderen. De grootte van de groepen varieerde van drie tot zeven kinderen en op één focusgroepdiscussie na zijn ze met jongens en meisjes apart gevoerd. Van deze discussies zijn er zeven op de school in Geuzenveld/Slotermeer gevoerd en acht op de school in Centrum.

Semi-gestructureerde interviews

Tenslotte heb ik de kinderen individueel geïnterviewd aan de hand van een topiclijst en de tekeningen die de kinderen bij het tweede onderdeel hebben gemaakt. De interviews gingen over de eigen ervaringen van het kind met lichaamsbeweging (wat ze doen, waar, met wie, wat ze ervan vinden en waarom ze er mee begonnen zijn) en het beweeggedrag van ouders en broers en/of zussen. Op de school in Geuzenveld/Slotermeer heb ik 49 kinderen geïnterviewd, op de andere school 39 kinderen. Een interview duurde enkele minuten.

Data-analyse

De observaties tijdens de gymlessen waren bedoeld ter kennismaking en zijn niet gebruikt om een antwoord op de onderzoeksvragen te geven. De opdrachten die de kinderen hebben gemaakt, resulteerden in tekeningen en/of tekst. Deze dienen ter

ondersteuning van met name de interviews, omdat ze gaan over de individuele tijdsbesteding van de kinderen en over wat ze zelf aan lichaamsbeweging doen.

De belangrijkste bronnen van dit onderzoek zijn de FGDs en de interviews. Deze zijn opgenomen op tape en na afloop uitgetypt. Met behulp van MAXQDA, een softwareprogramma voor kwalitatieve data-analyse, zijn de gegevens gecodeerd. De codes zijn opgesteld zowel op basis van de deelvragen van het onderzoek als van de verzamelde gegevens. Ze bestonden uit de groepen ‘ideeën over (de functie van) beweging’, ‘beweeggedrag van de kinderen’, ‘beweeggedrag van de sociale omgeving’, ‘ideeën over het lichaam’, ‘ideeën over gezondheid’ en ‘overig’. Deze codes zijn onderverdeeld in subcodes. Op basis van deze ordening heb ik de data handmatig geanalyseerd. Daarbij is zowel naar verschillen als overeenkomsten gezocht.

Validiteit en betrouwbaarheid

Er zijn een aantal kanttekeningen bij de methodologie te plaatsen. Ten eerste is ‘betekenisgeving’ een vrij abstract begrip. Door te vragen naar de (individuele) motivatie om aan (bepaalde vormen van) lichaamsbeweging te doen, de mening van de kinderen over het onderwerp en de ideeën die ze van hun sociale omgeving meekrijgen, heb ik dit begrip geoperationaliseerd. Door de drie verschillende informatiebronnen – de opdrachten, de FGDs en de interviews – te combineren, wordt de betrouwbaarheid van de antwoorden vergroot, mits ze overeenkomen.

Ten tweede was ik, ondanks de opbouw van het onderzoek van klassikale bijeenkomsten tot individuele interviews, een relatief onbekende voor de kinderen. Hoewel het onderzoek over een ‘alledaags onderwerp’ ging, kan dit wel hebben meegespeeld bij de mate van vertrouwen in mij om een eerlijk antwoord te geven. Daarnaast speelt sociale wenselijkheid van de antwoorden mogelijk een rol. Het uitoefenen van lichamelijke activiteit wordt over het algemeen als positief beschouwd en het belang ervan wordt in de huidige maatschappij benadrukt.

Ten derde waren er verschillen tussen de reacties van de jongens en de meisjes. Dit was vooral merkbaar tijdens het afnemen van de FGDs. De meisjes waren over het algemeen spraakzamer en serieuzer dan de jongens. Ook reageerden ze meer op elkaar tijdens de gesprekken. Dat kan liggen aan het feit dat ik een vrouw ben en de jongens mij

daardoor minder serieus namen of doordat meisjes op deze leeftijd verder zijn in hun geestelijke ontwikkeling. Dit kan een vertekend beeld geven, doordat ik meer informatie heb verkregen van (en dus over) de meisjes dan van (en over) de jongens.

Ten vierde heb ik het verschil tussen mij als autochtone Nederlandse en de – voornamelijk allochtone – kinderen uit de lage statusgroep als groter ervaren dan met de kinderen uit de andere statusgroep, vooral tijdens de groepsdiscussies bij het bespreken van het ideaalbeeld van het lichaam. De meisjes uit de lage statusgroep refereerden daarbij meerdere malen aan mijn blauwe ogen en mijn ‘normale’ figuur. Daarnaast werden de docenten op deze school met ‘u’ en ‘juf’ of ‘meester’ aangesproken en ik ook. De leerlingen op de andere school spraken de leerkracht bij de voornaam en met ‘je’ aan en zo werd ik ook benaderd. Of dit invloed heeft gehad op de resultaten, is moeilijk aan te geven.

Tenslotte speelde de beschikbare tijd in de klassen een rol. De opdrachten zijn in redelijk korte tijd gemaakt. Dit had tot resultaat dat sommige kinderen nog niet klaar waren, waardoor niet alle antwoorden volledig zijn. Toch geven ze volgens mij een goede indicatie, omdat de antwoorden gecontroleerd zijn tijdens de interviews en overeenkomen met de resultaten daarvan. Doordat het onderzoeksplan met vier onderdelen nogal wat tijd in beslag nam op de scholen is ook het laatste onderdeel, het afnemen van de interviews, in vrij korte tijd uitgevoerd. Daardoor zijn de interviews wat oppervlakkig: ze gaan vooral over wat de kinderen zelf doen, wat ze ervan vinden en wat ouders en broers en/of zussen doen.

Ethische overwegingen

Voor de ouders van de kinderen van de school in Centrum heb ik, op verzoek van de directie, een brief geschreven om ze op de hoogte te stellen van mijn onderzoek en de mogelijkheid te geven om bezwaar van deelname van hun kind aan te geven. Geen van de ouders heeft dat gedaan. De ouders van de kinderen in Geuzenveld/Slotermeer zijn niet op de hoogte gesteld van mijn komst. Hierbij heb ik het beleid van de directie gevolgd.

Er was bij dit onderzoek sprake van een machtsverschil tussen mij, als volwassene, en de kinderen. Door de keuze van methoden en mijn ervaring met jonge kinderen – assisteren bij gymlessen van een gymnastiekvereniging en eerder onderzoek

met kinderen – heb ik geprobeerd dit verschil en vooral de ervaring daarvan, zo klein mogelijk te maken. Er waren geen kinderen die weigerden mee te werken.

Wat betreft de openheid heb ik aangegeven dat ik een onderzoek deed naar de ideeën van kinderen over lichaamsbeweging. Ik heb vooral duidelijk gemaakt dat het gaat om wat kinderen vinden en dat er dus geen antwoorden goed of fout zijn. Ik heb verteld dat ik op meerdere scholen in verschillende buurten in Amsterdam onderzoek deed, maar niet dat de scholen geselecteerd waren op basis van sociaal-economische status, omdat dit eventueel tot *bias* kan leiden.

Persoonlijke vragen over sportvoorkeur en mijn eigen sportgedrag heb ik zoveel mogelijk ontweken. Als de kinderen doorvroegen, antwoordde ik dat ik op de fiets was gekomen om beïnvloeding te voorkomen.

Weergave van de resultaten

In de vier eerstvolgende hoofdstukken geef ik een beschrijving van de verzamelde resultaten. Daarbij staat de afkorting ‘L’ voor de lage sociaal-economische statusgroep en ‘H’ voor de hoge sociaal-economische statusgroep. De namen die worden gebruikt, zijn niet de echte namen van de kinderen.

Hoofdstuk 4 gaat over de algemene opvattingen die de kinderen hebben over het lichaam. Hoe ziet het ideale lichaam voor vrouwen en mannen eruit? Ook opvattingen over gewicht komen in dit hoofdstuk aan bod. Hoofdstuk 5 is een weergave van de visies die de kinderen hebben op de negen verschillende sporten die tijdens de FGDs ter sprake zijn gekomen. In hoofdstuk 6 worden de ideeën die de kinderen over lichaamsbeweging hebben beschreven. Wat is lichaamsbeweging en wat zijn de redenen van mensen in het algemeen om eraan te doen? Ook de relaties die de kinderen leggen met lichaam en gezondheid worden behandeld. Hoofdstuk 7 gaat over de praktijken van de kinderen, hun ouders en broers en zussen, over wat zij aan lichaamsbeweging doen.

Hoofdstuk 8 gaat over sociale klasse en lichaamsbeweging. Wat zijn de verschillen in lichaamsbeweging en (hoe) zijn deze te verklaren op basis van sociale klasse? In dit hoofdstuk worden de betekenissen die de kinderen aan de verschillende vormen van lichaamsbeweging geven beschreven en verklaard. In hoofdstuk 9 volgen tenslotte de conclusie en de discussie.

HOOFDSTUK 4: OPVATTINGEN OVER HET LICHAAM

'Ik vind het echt niet mooi als bijvoorbeeld vrouwen dan aan (...) opheffen doen met van die blokken eraan en dat ze dan heel gespierd zijn ... voor mannen vind ik het ook niet echt mooi, maar voor vrouwen vind ik het (...) heel erg lelijk' (Lieke, H)

Om de invloed die opvattingen over het lichaam op de sportbeoefening hebben te bepalen, is eerst vastgesteld welke opvattingen de kinderen over het lichaam hebben. In dit hoofdstuk worden hun ideaalbeelden over het vrouwen- en het mannenlichaam in kaart gebracht. Ook komen opvattingen over te dikke en te dunne mensen aan bod.

Het ideale vrouwenlichaam

Het ideaalbeeld voor het vrouwenlichaam is volgens beide groepen meisjes niet te dik en niet te dun, maar gewoon slank. Als een vrouw 'een mooie lijn' heeft, dan kan ze zich beter kleden en ook leukere kleren kopen. De meisjes uit L benadrukken dat te strakke en te korte kleren niet goed zijn, omdat je dan 'alles kunt zien' en je dan ook niet goed kunt bewegen. Gewoon 'normale kleren' dragen is het mooist. Bij het ideaalbeeld horen mooie benen: lang en niet te dik. Een meisje uit L vertelt dat iemand met dunne benen sneller kan rennen en hoger kan springen. Daarbij wijst ze op een groepsgenootje waarbij dat het geval is. Ook een slanke buik is mooier dan 'zo'n lelijke bubbelige buik'.

Het is goed als een vrouw aan sport doet, zodat ze wat dunner is. Maar zowel de meisjes uit H als uit L vinden een vrouw die heel veel sport niet mooi, omdat ze dan veel te veel spieren heeft. Vrouwenspiieren zijn 'vies'. In beide groepen zijn er meisjes die vrouwen kennen of gezien hebben die echt elke dag sporten en hele dikke, bobbelige armen hebben. Een klein beetje spieren is wel mooi, of zoals Imane (L) zegt:

'Ja, als je bij vrouwen...het is niet mooi als je bij vrouwen dat hebt wat je bij mannen hebt, zo, echt zo die spieren zo, dat vind ik niet mooi, maar een klein beetje spieren en een beetje sterk en mooie lijf, dat is goed...'

De meisjes in deze statusgroep vinden dat vrouwen niet te veel spieren moeten hebben, omdat er dan geen mannen op ze verliefd worden. Die vrouwen kunnen mannen bang maken.

Belangrijk volgens de meisjes uit H is dat je jezelf mooi vindt. Je moet je eigenlijk niks aantrekken van wat andere mensen van je vinden.

‘Nou ehm...eigenlijk ik kan (...) niet zo zeggen wat per se een mooi lichaam is, maar...als je van binnen zeg maar gelukkig bent, dan ben je vanzelf ook mooi’ (Sanne)

Hannah brengt daar wel tegen in dat het niet fijn is als andere mensen steeds naar je kijken en je raar vinden. De andere meisjes beamen dat een beetje, maar zeggen toch dat je eigenlijk zelf moet weten hoe je eruit wilt zien. De meeste meisjes in deze groep geven aan dat ze zichzelf mooi vinden zoals ze zijn. Maud vertelt dat ze haar benen te dik vindt en dat ze dat van haar familie heeft geërfd, maar de andere meisjes roepen meteen dat ze helemaal niet dik is.

Hoewel de meisjes uit L ook wel zeggen dat het niet zo veel uitmaakt hoe je eruit ziet, vinden zij het toch belangrijk om op andere mensen te lijken.

‘Ik vind jezelf zijn beter dan naar andere mensen kijken (...) je wil ook dat eh ... ja, je wil ook lijken op andere mensen...’

‘Het gras is altijd groener aan de buitenkant ... eh dan de burens’

‘Bijvoorbeeld je ziet andere mensen die echt dun zijn en je bent zelf dik, den zeg je, “nou, waarom zijn die dun en ik dik?” dus dan denk je zo van “ja, ik eet teveel”’⁵

Uit dit fragment blijkt dat zij zichzelf meer spiegelen aan de ander en dan met name met betrekking tot de omvang.

⁵ Van sommige fragmenten uit de FGDs zijn de sprekers onbekend, hierbij staan geen namen vermeld.

Het lichaamsideaal voor de man

Hoewel in de gesprekken met de jongens het ideaalbeeld van de vrouw niet ter sprake is gekomen, weten de meisjes wel te vertellen hoe een man eruit moet zien. Mannen moeten gespierd zijn, maar niet te.

‘Alleen bij mannen is het wel zeg maar spierballen van die hele grote vind ik niet zo mooi, maar als mannen geen spierballen hebben dan zijn...dan lijken ze een beetje heel erg slap enzo...dat vind ik niet erg mooi’ (Sofie, H)

Een meisje uit L voegt daaraan toe dat een man niet te dik moet zijn, want dan vindt geen enkel meisje hem leuk. Als hij er normaal uitziet, kan hij veel meisjes vragen.

De jongens zelf zijn het er in beide groepen over eens dat een mooi mannenlichaam lang, slank en gespierd is. De nadruk ligt daarbij op het hebben van spieren, vooral sterke, gespierde armen en een sixpack. Opvallend is dat de jongens uit L hierbij wijzen op het indruk maken op de meisjes. Omar vertelt:

‘Je figuur zeg maar is mooi...eh...met spieren. Meisjes vallen vaker op spieren zeg maar, ze kijken vaak naar de spieren, naar de buiken en zeg maar, ja een paar dingen en eh...ja, dan kan je makkelijker een meisje vinden’

Een ander belang van het hebben van spieren is volgens deze groep dat je dan sterk bent, zodat je jezelf kan verdedigen. Bij de jongens uit H komen deze twee onderwerpen niet naar voren bij het bespreken van het ideaalbeeld van het lichaam.

Over gewicht

Een motivatie om te bewegen die in alle groepsdiscussies genoemd wordt, is afvallen. Maar het zijn alleen de meisjes die meer over overgewicht vertellen. De meisjes uit H zeggen dat je te dik wordt als je teveel eet, maar dat je er soms ook niks aan kan doen.

Sommige mensen hebben een hele langzame stofwisseling. En het kan ook zijn dat je ouders dik zijn.

‘Als dikke ouders, die krijgen ook dikke kinderen’ (Mirthe)

‘Nee, ze gaan die dikke kinderen volmesten’ (Lotte)

Dit onderwerp komt in twee van de vier FGDs met de meisjes uit de hoge statusgroep naar voren. Zij vertellen dat sporten voor dikke mensen moeilijker en vermoeiender is dan voor dunne. Maar dikke mensen zweten wel meer dan dunne en daardoor vallen ze sneller af.

In alle vier de FGDs met de meisjes uit L wordt overgewicht besproken. Zij hebben het vooral over de nadelen ervan. Ook zij zeggen dat dikke mensen niet zo goed kunnen sporten en veel zweten. Gül vindt zichzelf te dik en geeft aan dat ze daardoor tijdens de gymles op school heel veel dingen niet mee kan doen. Een ander nadeel dat de meisjes uit L noemen, is dat als je een jongen leuk vindt, die jongen niet met je wil omdat je dik bent. Dan moet je dus eerst gaan afvallen. Ook passen leuke kleren je niet meer als je te dik bent.

‘Als het te strakke kleren is, dat is niet goed, weet je waarom? Omdat als je zo ... als je bijvoorbeeld je bent dik, bijvoorbeeld je weegt eh 36 of 37 kilo en dan ga je zo ... en dan is het zó strak enzo, dan kan je helemaal niet meer bewegen!’ (Aliye)

In dit fragment wordt verwezen naar een specifiek gewicht dat gerelateerd wordt aan ‘dik zijn’. Dat komt bij deze groep in meerdere discussies naar voren. Daarbij noemen ze ook het aantal kilo’s dat past bij een mooi lichaam:

‘Als je bijvoorbeeld ... je zit in groep 6 ofzo (...) iets met 30 kilo wegen ... zoiets is wel goed’ (Yasmina)

Een goed gewicht wordt hierbij gerelateerd aan een leeftijd. Een verklaring hiervoor is dat een aantal meisjes uit L zelf bezig is met afvallen en veel, vooral vrouwelijke, familieleden van de kinderen uit deze groep slanker willen worden. Vijf meisjes uit deze groep zijn op dieet. Ze doen dat samen met één of meer familieleden en worden daarbij ook gesteund.

‘Ja, ik vind [mij] nog wel een beetje te dik, maar je moet ... ook alweer niet zo erg ... mijn tante was gisteren echt trots op me dat ik echt ging afvallen en mijn zus was er het meeste blij om, want voor haar doen ze het altijd. Ja, ze was trots. Nu ben ik wel een beetje beter geworden (...) twee kilo is er al af. Ik ben nu iets van 40 kilo’ (Merve)

Het laatste nadeel van overgewicht dat in deze groep naar voren komt, is dat je wordt uitgescholden of uitgelachen. Dat hebben deze meisjes ook zelf ervaren. Ze voelen zich soms buitengesloten en anders dan de rest. Ze vergelijken zich daarbij met hun dunnere leeftijdsgenootjes.

Ook de meisjes uit L vinden dat sommige mensen het niet kunnen helpen dat ze dik zijn. Hierbij wordt er gesproken over andere mensen die te dik zijn, ze betrekken dit niet op henzelf, zoals blijkt uit het volgende fragment:

‘Maar ik vind het eigenlijk heel zielig voor de mensen die dik zijn, ze kunnen er ook niks aan doen’
‘Ja, zij houden dan denk ik van veel eten’

Ze kunnen ook voorbeelden hiervan noemen, zoals een zus die te veel en te snel eet en een tante die het moeilijk vindt om minder te eten. In één discussie wordt er gesproken over mensen in hun omgeving of op tv die een maagband hebben laten plaatsen omdat ze veel te dik waren. Zij kunnen nu maar heel weinig eten en vallen snel af.

Naast overgewicht wordt er in de discussies ook gesproken over ondergewicht. In alle vier de FGDs met meisjes uit de hoge statusgroep, komt anorexia aan bod. Deze ziekte wordt gekoppeld aan teveel sporten en te weinig eten. Mensen met anorexia zijn veel te dun, maar vinden zichzelf nog steeds te dik. Anorexia wordt ook in verband gebracht met de modellen die op de televisie te zien zijn. Volgens de meisjes zijn de meeste modellen veel te mager en sommigen zijn aan de ziekte overleden. Eigenlijk zouden modellen niet héél erg dun moeten zijn, maar gewoon normaal.

Ook in de andere groep komt 'te dun zijn' aan bod. Er zijn volgens deze meisjes heel veel mensen die heel erg dun willen worden. Merve vertelt over haar nichtje van 17 dat op tv altijd naar heel dunne mensen keek en zelf ook dunner wilde worden. Volgens Merve is ze nu veel te dun omdat je haar botten kunt voelen, maar wil ze nog steeds dunner worden. De mening in deze groep is dat het niet goed is om altijd te sporten zodat je dunner wordt, omdat je dan ziek wordt.

Het verschil tussen de meisjes uit de beide statusgroepen is dat ondergewicht relatief meer is besproken door de meisjes uit H en overgewicht meer door de andere groep.

Conclusie

Het ideaalbeeld dat de kinderen over het lichaam hebben, komt in beide sociaal-economische statusgroepen zowel voor de vrouw als de man overeen. Dit kwam ook naar voren in een onderzoek naar opvattingen van moeders over voedsel en gezondheid (Otterloo & Van Ogtrop, 1989). Voor vrouwen is het ideaal niet te dik, te dun en te gespierd en voor mannen is dat lang, gespierd en slank. Zowel de jongens als de meisjes uit L relateren het belang van een ideaal uiterlijk aan 'indruk maken op het andere geslacht'. Dat dit onderwerp in de hoge statusgroep niet ter sprake is gekomen, kan verklaard worden doordat mensen uit deze sociale klasse gemiddeld op latere leeftijd trouwen (CBS, 2001) en ze daar veel minder mee bezig zijn. Ook hebben de kinderen in de lage statusgroep meer oudere broers en zussen die al getrouwd zijn.

De meisjes uit de hoge statusgroep vinden het met betrekking tot hun uiterlijk vooral belangrijk dat je jezelf mooi vindt en dat uitstraalt, terwijl de meisjes uit L zich meer vergelijken met anderen en daarop willen lijken. Dit is in overeenstemming met de

eerder genoemde theorie van Bourdieu waarin het lichaam in de hogere sociale klassen wordt gezien en behandeld als *'an end in itself'* (1978: 838), terwijl in lagere klassen *'the-body-for-others'*, de uiterlijke verschijningsvorm, een belangrijke rol speelt (1989: 213). De meisjes uit de lage statusgroep zijn meer bezig met hun eigen uiterlijk, vooral in de vorm van diëten. Dit geldt ook voor hun directe sociale omgeving. Een verklaring hiervoor is dat overgewicht in de lagere sociaal-economische statusgroep meer voorkomt dan in de hogere en zij er daardoor, mede door de aandacht in de media en van de overheid, meer op gewezen worden. Dat de vrouwen in de omgeving van deze kinderen meer bezig zijn met afvallen dan de mannen, kan verklaard worden doordat serieus overgewicht meer voorkomt bij vrouwen dan bij mannen (SCP, 2006). Het kan er ook op wijzen dat het belang voor een slank lichaam bij vrouwen groter is dan bij mannen.

Overgewicht wordt meer gekoppeld aan de nadelen ervan en met betrekking tot het uiterlijk, dan aan gezondheid. Dit kan komen door eigen ervaringen – wel overgewicht, maar (nog) geen gezondheidsklachten – of doordat als andere mensen afvallen, het verschil in uiterlijke verschijningsvorm duidelijk zichtbaar is en verandering in gezondheid niet.

HOOFDSTUK 5: VISIES OP SPORTEN

Aan de hand van plaatjes hebben de kinderen in de focusgroepdiscussies gepraat over negen verschillende sporten. Dit hoofdstuk gaat over de ideeën die zij hebben over deze sporten en is vooral gericht op de verschillen daarin. Omdat de FGDs met de jongens en meisjes apart zijn gehouden, gaat dit hoofdstuk zowel over de verschillen tussen de SES-groepen als tussen de beide seksen. Hoewel het onderzoek over lichaamsbeweging in bredere zin gaat, geven deze visies op sporten weer wat de kinderen belangrijk vinden bij beoefening ervan en welke betekenis zij aan verschillende sporten geven.

Boksen

In alle vier de groepen – hoge en lage status, jongens en meisjes – wordt boksen een zelfverdedigingsport genoemd. Maar de kinderen uit de lage statusgroep, en dan met name de meisjes, leggen hier wel meer de nadruk op. Zij zeggen dat het een goede sport is omdat je sterker wordt, jezelf leert beschermen en daardoor niet bang hoeft te zijn als iemand je gaat slaan.

Een aantal jongens uit de hoge statusgroep vindt boksen leuk omdat je je kunt uitleven.

‘Boksen is zó leuk (...) dan kan je je frustraties eruit werken en om iemand helemaal in elkaar te rammen’ (Niels)

Maar tegenstanders van boksen in deze groep vinden het een pijnlijke sport waarbij je makkelijk gewond raakt. Jongens uit L noemen het ook wel een gevaarlijke sport, maar vinden het vooral goed dat je er sterker door wordt.

In de hoge statusgroep zijn de meeste meisjes tegen het beoefenen van boksen. Ze vinden het een ruige en domme sport, waarbij je andere mensen moet slaan.

‘Ja, want het is wel raar dat je elkaar zeg maar gaat slaan en dat dat dan een soort van sport is’ (Sofie)

'Dat is meer iets dat je niet mag doen en dan maken ze er een sport van'
(Fleur)

Eén meisje brengt daar tegenin dat je er wel sterker door wordt en dat je er aan gewend raakt. Maar het lijkt haar niet zo leuk om te doen. De nadruk ligt bij deze groep vooral op het gevaar van boksen. Het is een pijnlijke sport, want je slaat elkaar gewoon bloedneuzen en blauwe ogen en je kunt er ook dood aan gaan. En, vertelt een meisje:

'Als je nou gewonnen hebt, dan betekent het niet dat je zelf niks mankeert'

Bij de meisjes uit L is er een tweedeling. Er zijn meisjes die zelf op (kick)boksen zitten en het leuk vinden 'om mensen in elkaar te slaan' en je uit te leven en dat het goed is om jezelf te kunnen verdedigen. Maar er zijn er ook die het geen leuke sport vinden. Zij zeggen dat het een sport is voor 'domme mensen die spieren hebben', waarbij je veel pijn moet lijden.

Fitness

In de hoge statusgroep wordt fitness gezien als een gezonde sport: het is goed voor je conditie, het zorgt dat je niet dik wordt en je kunt er trainen wat je wil. Twee jongens hebben wel hun vraagtekens bij fitnesscentra:

'Ik vind dat je beter buiten een stukje kan gaan rennen ofzo in plaats van naar zo'n heel centrum te gaan (...) ik vind het niet stom, maar ik vind het een beetje overdreven...behalve dat gewichtheffen...dat is...dat begrijp ik wel' (Tim)

Gewichtheffen kun je namelijk niet ergens anders doen, maar conditietraining wel. Een aantal kinderen uit deze groep, zowel jongens als meisjes, vindt het wel leuk om te doen, omdat er zoveel verschillende onderdelen zijn. Anderen noemen het een stomme of saaie sport.

Volgens de jongens uit L doen mensen vooral aan fitness om spierballen te krijgen en af te vallen. Je wordt er stevig en hard door. De meisjes vinden het een moeilijke en gevaarlijke sport voor henzelf, omdat ze wel hulp nodig hebben van sterke mensen om de gewichten op te tillen. Het is vooral een sport voor grote mensen die het doen om sterker en gezonder te worden.

Golf

Alle groepen zijn van mening dat golf vooral is voor oude en/of rijke mensen. Met golf hoef je alleen maar te slaan en je hebt er niet echt conditie voor nodig. En je loopt niet eens, je rijdt met een karretje. In alle groepen zijn er ook kinderen die het vooral een saaie sport vinden. De meisjes uit L vertellen:

‘Die sport vind ik eh...saa!’ (...)

‘Dat is voor oude mensen, die gaan daar altijd naar toe’

‘Voor hun pensioen’

‘Om te bewegen’

‘Als ze niks te doen hebben, gaan ze naar de golfclub ofzo’

‘Op de zondag’

Golf wordt door de meesten niet gezien als een vorm van lichaamsbeweging. De meisjes uit H vinden golf niet echt een sport, maar meer een hobby. Het is leuk om soms te doen. En midgetgolf is eigenlijk leuker, dat is minder saai. Deze meisjes vinden het vooral een mannensport. Op tv zie je alleen maar mannen die golfen, nooit vrouwen. Wel zijn ze van mening dat golf goed is voor je armspieren en je concentratie en dat je er goed van leert richten. Het is volgens één van hen best een moeilijke sport, omdat je er bij moet nadenken.

‘Bekakt’ wordt golf alleen genoemd door kinderen uit de hoge statusgroep. De meisjes noemen het iets voor uitslovers, die willen laten zien dat ze rijk zijn. Bij de jongens zijn de meningen verdeeld. Sommigen noemen het een luie sport, anderen zijn het daar niet mee eens. Er zijn een paar jongens die zelf wel eens golfen, maar één van hen durft eerst niet toe te geven wat hij er van vindt:

'[Golf] haha...dat is écht iets voor hem!'

(Gelach (...))

'Ik vind het saai en leuk...golf...ik vind het saai en leuk'

'Maar dat zegt ie normaal niet hoor...dat zegt ie nu om stoer te zijn'

Daarna vertelt hij dat hij het toch wel leuk vindt, maar vooral om hard te slaan. Ook een andere jongen zegt dat hij gewoon loopt en niet met een autootje gaat, dus dat het wel een sport is. Zij lijken zich te verdedigen tegen de mening van de andere kinderen. Sommige jongens lijkt het wel leuk om het één keertje te doen, om een 'lekkere harde mep' tegen de bal te geven, maar niet iets voor elke week. Andere jongens vinden golf 'hártstikke fout'.

Wel is het een sport waar je veel geld mee kunt verdienen. Dat zeggen ook de jongens uit L. Als je de beste speler ter wereld bent, verdien je 60 miljoen euro. De kinderen uit deze statusgroep benadrukken meer dan de anderen dat golf iets is voor mensen die met pensioen zijn. Als je niet meer werkt en niks te doen hebt, ga je golfen. De jongens vinden dat golf goed is voor je armspieren, want die train je daar mee. Maar de meeste kinderen uit L lijkt het geen leuke sport om zelf te doen. Twee jongens zeggen:

'Van golf vind ik alleen de autootjes leuk'

'En het meppen'

Hardlopen

Hardlopen is volgens de meeste kinderen gezond. Het is goed voor de conditie, je beenspieren en voor je hart. De kinderen uit de hoge statusgroep noemen ook de frisse buitenlucht gezond aan deze sport. Hardlopen wordt ook veel gedaan om af te vallen. Dit komt vooral bij de kinderen uit L naar voren. Een aantal kinderen vertelt dat hun vader of moeder wil afvallen en daarom vaak gaat hardlopen. Met deze sport verbrand je veel calorieën en daarom is het goed voor dikke mensen. Een meisje uit deze groep vertelt dat ze zelf ook veel hardlopen, bijna elke dag bij het spelen.

De jongens uit L brengen hardlopen veel in verband met het winnen van medailles of bekercups. Je kunt meedoen aan toernooien en als je goed bent, krijg je een

prijs. De meisjes uit deze groep vertellen over een sportdag van school, waar degene die het snelst een ronde kon lopen de winnaar was. Deze sportdag kan een verklaring zijn voor het verband dat de jongens leggen tussen hardlopen en wedstrijden.

In de hoge statusgroep vertellen twee kinderen dat hun vaders trainen voor marathons en steeds sneller willen kunnen rennen. Andere kinderen vinden dit een beetje raar, of zoals Sven (H) verwoordt:

‘[Ik vind het] een beetje overdreven (...) ja, bijvoorbeeld als je met twee mensen over de grachten gaat, iedere zondagochtend ofzo en je gaat rennen...dan is het wel leuk, maar als je het echt voor wedstrijden doet, dan vind ik het een beetje overdreven’

Hardlopen wordt door kinderen uit alle vier de groepen in verband gebracht met het krijgen van steken in je zij. Een jongen uit L zegt dat je een dag na de wedstrijd blaren hebt en volgens een jongen uit de andere groep is hardlopen helemaal niet zo goed:

‘Je kan bijvoorbeeld beter voetballen of beter zwemmen, want bij joggen...je kan echt hééél erg lang gaan joggen en op een gegeven moment slijten je benen eraf’ (Stijn)

Daar komt hij later in de discussie nog twee keer op terug.

Sommige meisjes uit beide statusgroepen hebben commentaar op de kleding waarin mensen hardlopen. Die zijn heel lelijk, vooral de korte broekjes. Daarbij leggen de meisjes uit H wel meer de nadruk op ‘lelijk’ en de meisjes uit L op ‘te kort’.

Hockey

De kinderen van de school met de lage SES spelen bij de gymles vaak skeelerhockey. Daardoor gingen de gesprekken naar aanleiding van het kaartje met hockey vrijwel alleen daarover. De meeste kinderen vinden skeelerhockey heel leuk om te doen, omdat je er hard bij kan rijden. Een meisje zegt: ‘hockey is leuk, maar skeelerhockey is leuker’. Een ander verwijst naar ijshockey, waar deze sport meer op lijkt.

De meisjes uit H vinden hockey goed voor je conditie en je arm- en beenspieren. Bij deze sport leer je goed te richten, om in een team te spelen en je moet er bij nadenken hoe je moet richten en waar je de bal heen moet slaan. De meningen over de sport zijn verdeeld. Sommigen vinden het saai, anderen juist heel leuk. Ook over de mate van gevaar wordt verschillend gedacht. Volgens Fleur kun je er niet echt blessures van krijgen, omdat je elkaar niet gaat slaan en schoppen, zoals bij sommige andere sporten. Anderen vinden het wel een beetje gevaarlijk omdat de bal bijvoorbeeld via je stick omhoog kan komen. Anouk zegt dat het een hele gevaarlijke sport is, omdat ze de bal een keer keihard tegen haar lip kreeg. Maar ze vindt het nog wel heel leuk. Hockey lijkt wel iets meer voor meisjes dan voor jongens.

‘Maar ik vind het wel een leuke sport...want voetbal daar zitten meestal jongens op, maar ik vind niet dat het een echte jongenssport is, want meisjes kunnen er net zo goed aan doen en bij hockey...eh dat lijkt meer voor meisjes, lijkt het, maar ik vind ook dat jongens erop kunnen’ (Fleur)

Ook een aantal jongens uit deze statusgroep heeft die mening. Zij vinden het een sport voor tuttige mensen met van die korte rokjes en rare kraagjes. In deze groep is, net als bij golf, een sterkere tweedeling dan bij de meisjes. Een paar jongens doen aan hockey en vinden het een ‘hartstikke leuke sport’. Anderen vinden het een soort van voetbal:

‘En dan heb je een stokje, moet je een bal vooruit tikken en proberen een goal te raken...het is eigenlijk een beetje nageaapt van voetbal...’ (Jasper)

Of nog sterker:

‘Maar als je voetbal kent, dat meen ik serieus, dan is dat [hockey] geen sport meer’ (David)

Zij zien hockey als een sport voor kakkers.

Judo

Deze sport is een verdedigingssport, waarbij je leert om andere mensen op de grond te gooien. Volgens Niels (H) is het 'handig voor op straat', tenminste als de ander niet sterker is dan jij. Een aantal jongens vindt judo leuk omdat het een soort van vechten is. David (H) heeft erop gezeten, maar vond het een saaie sport omdat je alleen maar mensen op de grond moet leggen. Ook andere jongens die aan judo hebben gedaan, vonden het na een tijdje saai worden. Je doet steeds dezelfde dingen. Deze mening komt ook naar voren bij een aantal meisjes uit de hoge statusgroep.

'Ik zat er vroeger op, maar ik ... ik vond het best wel leuk, maar na een tijdje doe je al die zelfde dingen en het is gewoon ontwijken ... en ... ik vond het niet meer zo leuk daardoor ... het is niet zo leuk' (Anouk)

Judo wordt in deze groep vooral gezien als een nuttige sport, omdat je je ermee kan verdedigen als iemand je aanvalt.

'Omdat je jezelf...stel je wordt aangevallen ofzo en je hebt niks bij je, geen pepperspray ofzo...dan kan je, dan kan je toch jezelf verdedigen...omdat je op die vechtsport zit' (Mirthe)

Daarnaast vinden de meeste meisjes dat judo wel een vechtsport is, maar dat je er niet heel veel pijn bij hebt, zoals bijvoorbeeld bij boksen. Daardoor vinden ze deze sport wel beter.

De jongens uit L vinden judo een goede sport, omdat je er sterker door wordt en je je tegenstander geen pijn doet. Hoewel sommigen twijfelen aan dat laatste. Jahmairo brengt er tegen in dat pijn ook goed kan zijn. Hij zegt:

'Ik vind dat je van je pijn leert (...) dat wat je niet moet doen en wat je voortaan niet moet zeggen'

De meisjes uit de lage statusgroep vinden het vooral een pijnlijke sport. Ze vertellen over judoles tijdens gym op school, waarbij de meester ze keihard op de grond gooide en ze steeds dingen moesten herhalen omdat de meester het niet goed vond.

Tennis

Kinderen uit alle vier de groepen noemen tennis een gezonde sport, omdat je er veel bij beweegt en het goed is voor je arm- en beenspieren. Volgens de meisjes uit de hoge statusgroep leer je bij tennis om goed te richten en heb je er veel concentratie voor nodig. De meningen over het zelf uitoefenen van deze sport variëren van heel leuk ('want het is heel makkelijk') tot saai. Isa (H) hoort bij de laatste groep. Ze heeft op tennis gezeten en vertelt:

'Je doet elke dag hetzelfde...en je leert niet zoveel van tennis'

Ook bij de jongens uit H zijn de meningen verdeeld. Sommigen noemen het saai, anderen wel leuk of heel leuk en één jongen heeft er 'echt een hekel aan'. Hij vertelt niet waarom. Net als bij golf en hockey wordt er in deze groep een verband gelegd met 'kakkers'.

'Het is een beetje een dure sport' (...)

'Met al die kákkers' (Lars)

'Ja, echt kakkers'

'Echt een bekakte sport'

'Ja, maar ik zit er ook op...' (Lars)

'Jij bént een kakker'

'Nee, ik ben geen kakker' (Lars, lachend)

'Ik zit er ook op hoor'

Daarbij lijkt Lars zich te willen afzetten tegen het 'bekakte' imago dat er in deze groep van tennis wordt geschetst, hoewel hij daar zelf over begon.

In een groepsdiscussie met jongens uit de andere klasse zegt één jongen dat je rijk moet zijn om te tennissen. Hier wordt niet verder op ingegaan, ook niet tijdens andere

discussies in deze groep. De jongens vertellen dat je kracht moet hebben om te slaan, maar dat je later polspijn kunt krijgen. De meesten vinden het wel een leuke sport. De meisjes verwijzen naar tennisles door de gymleerkracht op school. Eentje vertelt er over:

‘Ja, dat haat ik...omdat ik het niet kan en dan zegt de meester “maar je komt toch naar gym om te leren?” ... maar ik kan het soms niet’

Ze geven aan dat het racket soms te zwaar is. Eén meisje vraagt zich af of je bij wedstrijden per se korte kleren aan moet doen. Wel zijn ze het er over eens dat tennis goed is voor je lijf, omdat je er veel bij moet rennen.

Turnen

Turnen wordt gezien als een sport waarbij je alles traint en spieren krijgt. Je wordt er sterk en lenig van. Een groep jongens uit H vindt het meer een meisjessport, iets voor ‘sierlijke zwaantjes’. Dat je van turnen een mooi lichaam krijgt, speelt daar ook bij mee:

‘Oh, dus dáárom doen meisjes het!’ (...)

‘Ze willen gewoon indruk maken’

‘Ieuwww!’

Mannen die aan deze sport doen, zijn volgens de jongens heel sterk. Ook de meisjes uit deze statusgroep vertellen dat mannen die turnen ‘krachtpatsers’ zijn met grote spierballen. Hannah en Mirthe zeggen dat je voor turnen heel lenig moet zijn, maar de anderen zeggen dat je het er ook door wordt. Veel meisjes vinden de sport leuk of heel leuk om te doen, maar een aantal vindt het eng of stom.

De jongens uit L delen deze meningen. Ze vinden het een gezonde sport waar de Chinezen goed in zijn, maar kunnen ‘er verder niks over zeggen’. De meisjes van deze school vertellen over de gymles op school waar ze handstand leren en nog moeilijkere dingen. Het is een sport waar je wel sterk voor moet zijn en evenwicht voor moet kunnen bewaren. De meeste meisjes vinden het leuk om het tijdens de gymles te doen. Eén meisje vertelt dat je van turnen echt spierballen krijgt. Dat vindt ze niet zo mooi.

Voetbal

Deze sport wordt in alle groepsdiscussies genoemd als leukste sport om te doen. Niet door iedereen, maar wel door het merendeel van de kinderen. De jongens uit L vertellen:

'Leuke sport'

'De beste sport die er bestaat!'

'Daar zijn we het allemaal mee eens'

Dat vinden ze omdat de mensen er sportief zijn, je bij het voetballen veel beweegt en je kan leren omgaan met je verlies. Een nadeel vinden ze wel dat er soms supporters op het veld komen die ruzie maken. Ook de meisjes uit deze groep noemen dat als minpunt. Maar ze spelen zelf bijna elke dag voetbal op het schoolplein tijdens de pauzes.

De jongens uit de hoge statusgroep vinden voetbal allemaal 'hééél erg leuk':

'Daar zitten we allemaal op, behalve Milan en Daan'

'Ja, maar ik vind het wel heel erg leuk' (Daan)

Degenen die voetbal niet zo leuk lijken te vinden, durven dat in de groep niet goed toe te geven. Eén jongen zegt dat hij voetbal saai vindt, maar als hem gevraagd wordt of hij voetbal dan niet leuk vindt, antwoordt hij van wel. Gezond aan voetbal vinden de jongens dat je er een goede conditie van krijgt.

De meisjes van dezelfde school vinden voetbal goed voor de beenspieren, je leert er heel hard van rennen en je moet goed kunnen richten. De meesten vinden het heel leuk, ook gewoon om buiten te doen. Marit is het daar niet mee eens:

'Ik vind het dus écht heel stom...echt (...) het is gewoon (...) ik bedoel als je wint, is het wel weer leuk, maar als je verliest, is het ook wel ... ja, het is gewoon niet echt mijn ding'

Ze vindt voetbal niet leuk omdat ze er zelf niet zo goed in is.

Conclusie

Het grootste verschil tussen de statusgroepen is dat de kinderen uit de lage sociale klasse meer de nadruk leggen op fysieke aspecten van een sport, zoals sterk worden en spieren krijgen, terwijl bij hun leeftijdsgenootjes uit de andere groep factoren als frustraties uiten, gezondheid en nut meer naar voren komen. De meisjes uit H vinden leren richten, je moeten concentreren en nadenken over tactieken ook pluspunten van sporten. Dit komt overeen met de theorie van Bourdieu dat elke klasse andere motieven heeft om een sport te beoefenen, met name met betrekking tot de gewenste effecten op het lichaam (1978).

Hoewel in alle groepen over het hebben van pijn bij het beoefenen van bepaalde sporten wordt gesproken, zijn de meisjes uit de hoge statusgroep het felst daar op tegen. Ze noemen zowel dat je een ander geen pijn moet doen als dat je zelf gevaar loopt op verwondingen bij sommige sporten. Het beschouwen van het lichaam als '*an end in itself*' en om die reden geen schade willen aanrichten (Bourdieu, 1989: 218), kan een verklaring zijn voor de afkeer van sporten waarbij fysiek contact met de tegenstander een belangrijke rol speelt. Dat dit in de hoge klasse bij de meisjes sterker naar voren komt dan bij de jongens, kan verklaard worden doordat vooral boksen, de sport die ook het meest gerelateerd wordt aan pijn, als een jongenssport wordt beschouwd (Elling, 2002).

Golf wordt door kinderen uit alle groepen een saaie sport genoemd, omdat je daar niet veel bij beweegt. Maar de kinderen uit H, vooral de meisjes, noemen sporten waarbij je tijdens een training steeds hetzelfde oefent, zoals tennis en judo, ook saai. Zij willen afwisseling en verschillende dingen leren. Een onderzoek naar de motivatie om te sporten onder basisschoolleerlingen in Emmen en Zwolle wees uit dat veel kinderen, vooral autochtone meisjes, 'zappen' van de ene naar de andere sportclub. Dit wordt deels verklaard doordat de kinderen graag veel verschillende sporten willen uitproberen, daarnaast is de sfeer van de vereniging van belang (Frelie & Janssens, 2007). Voor een aantal kinderen uit mijn onderzoek was het gebrek aan afwisseling ook een reden om met een sport in clubverband te stoppen en voor één meisje uit de hoge statusgroep is het de reden om niet in verenigingsverband te sporten. Zij speelt liever buiten waar ze elke keer andere dingen kan doen.

Bij jongens uit H is er een sterke tweedeling tussen een groep die hockey, golf en tennis 'bekakt' vinden en jongens die het daar niet (helemaal) mee eens zijn. De eerste

groep heeft daarbij een sterke voorkeur voor voetbal en zet zich af tegen de andere drie sporten. In de tweede groep zitten vooral jongens die hockey, golf en/of tennis (wel eens) beoefenen. Al op jonge leeftijd zijn er in deze groep ideeën over de status van deze sporten.

Golf wordt ook door de kinderen uit de lage klasse als een sport voor rijke mensen gezien. Dat deze link (vrijwel) niet wordt gelegd met hockey en tennis, kan verklaard worden doordat ze deze sporten tijdens de gymles op school zelf (eventueel in andere vorm) beoefenen. De mening van de kinderen uit deze groep over een aantal sporten is namelijk (voor een deel) gevormd tijdens de gymles. Daar komen deze kinderen in aanraking met bijvoorbeeld tennis, judo, skeelerhockey en turnen. Negatieve ervaringen met de lessen, zorgen voor negatieve associaties met de sporten, dit komt bij de meisjes sterk naar voren. Daarbij speelt de invloed van de vakleerkracht bewegingsonderwijs een rol.

HOOFDSTUK 6: OPVATTINGEN OVER LICHAAMSBEWEGING

‘Als je buiten speelt, dan sport je ook zo veel’ (meisje, L)

Om te achterhalen welke betekenis de kinderen aan lichaamsbeweging geven, is eerst vastgesteld wat de kinderen onder die term verstaan. Wat is het en wat zijn de redenen van mensen om eraan te doen? Daar gaat het eerste deel van dit hoofdstuk over. Vervolgens wordt er ingegaan op de effecten die lichamelijke activiteit volgens de kinderen heeft op respectievelijk het lichaam en de gezondheid.

Omschrijving van lichaamsbeweging

De eerste link die met lichaamsbeweging wordt gelegd is ‘sporten’, dat geldt voor beide groepen. De jongens uit H noemen lichaamsbeweging iets waarmee je je lichaam traint, conditie opbouwt, vetten verbrandt en waarvan je meer energie krijgt. De meisjes uit deze groep noemen vooral veel soorten sporten, maar ook buitenspelen, fietsen naar school en wandelen. Lichaamsbeweging is dat je je lichaam in beweging houdt, dat je gewoon van alles doet. Ook de meisjes uit L vertellen dit. Zij noemen naast een aantal sporten vooral dingen als rennen, fietsen, skeeleren, knikkeren, lopen en ‘buikspiertest’. De jongens uit de lage statusgroep zeggen dat lichaamsbeweging is dat je je lichaam goed sportief houdt, bijvoorbeeld met sporten, spelletjes tijdens de gymles en ‘buikspiertest’. Eigenlijk is alles wat je doet lichaamsbeweging. Het verschil tussen beide statusgroepen is dat de kinderen uit L meer benadrukken dat je niet ‘per se’ moet sporten, maar dat je ook zelf kunt zorgen dat je in beweging blijft. Of zoals Sayenne (L) zegt:

‘Maar je hoeft toch niet te sporten, je kan toch ook gewoon lopen en spelen?’

In H worden vooral soorten sporten genoemd en relateren de jongens lichaamsbeweging aan de effecten die men ermee wil behalen.

Redenen om aan lichaamsbeweging te doen

Waarom doen mensen eigenlijk aan lichaamsbeweging? Redenen die in beide groepen genoemd worden zijn: voor een goede conditie, om energie te krijgen en je fit te voelen, om af te vallen of niet dik(ker) te worden, om er goed uit te zien, om sterk te worden en om gezond te blijven. Bewegen is goed voor hart en bloedvaten. Daarnaast kan je het ook gewoon voor de lol doen. Jahmairo (L) vertelt:

‘Ik beweeg alleen als ik niks te doen heb. Dan ga ik buitenspelen met mijn vrienden’

Buitenspelen zorgt er volgens hem voor dat je niet teveel binnen blijft, want daardoor word je moe en heb je geen energie meer. Ook de kinderen uit H koppelen energie krijgen aan buiten bewegen.

De kinderen uit L leggen meer de nadruk op het krijgen van spieren en een breder lichaam dan hun leeftijdsgenootjes uit de andere groep. Hiervoor geven ze als motivatie dat het goed is om sterk te zijn, zodat je jezelf kunt verdedigen en dat je als jongen indruk kan maken op de meisjes. Beide worden zowel door de jongens als de meisjes genoemd. Deze kinderen geven ook aan dat je door beweging langer en beter kunt leven, omdat je er dunner door wordt en het gezond voor je is.

Redenen die in de hoge statusgroep naar voren komen hebben ook te maken met zogenaamde innerlijke facetten. Van bewegen word je vrolijk en één meisje vertelt dat haar moeder er altijd rustig van wordt. Een ander meisje zegt dat dat bij haar ook het geval is. Ook zorgt sportieve activiteit ervoor dat je 's avonds goed kunt slapen.

Lichaam & beweging

Bewegen heeft invloed op je uiterlijk. Dat kan een direct effect zijn, zoals er bezweet uitzien of fris nadat je buiten hebt gesport, of een effect op lange termijn. Door te sporten word je lenig en sterk en het zorgt ervoor dat je uithoudingsvermogen krijgt. Je krijgt er een sportief uiterlijk van. In beide groepen wordt verteld dat bewegen ervoor zorgt dat je er beter uit gaat zien, omdat je dunner wordt en spieren krijgt. Bij de jongens ligt de nadruk meer op het laatste dan bij de meisjes.

‘Door sport word je sterker, groter, breder, je krijgt buikspieren, je krijgt spieren in je nek, je krijgt beenspieren. Als je niet sport, krijgt je heel veel vetlappen’ (Omar, L)

De meisjes uit de lage statusgroep relateren dunner worden vooral aan ‘minder buik’ krijgen.

‘Als je rent (...) dan komt al dat vet komt er dan uit als je zweet en ... dan gaat ook wat je allemaal eet ... dan wordt je buik nog een beetje dunner’ (Naima)

Een ander meisje uit deze groep vertelt dat je moet letten op wat je eet en op je buik om niet te dik te worden. Ook in de andere statusgroep geven de kinderen relaties aan tussen eten, uiterlijk en beweging.

‘Als je de hele dag zit en dan alleen maar eten (...) dan word je heel erg dik (...) maar als je gewoon eet, normaal eet en dan ga je ook gewoon sporten, dan blijf je gewoon hetzelfde’ (Stijn)

Het verschil met de opvattingen van de meisjes uit L is dat deze laatsten het hebben over veranderingen van het lichaam door sporten, namelijk slanker worden, terwijl Stijn en ook andere kinderen uit zijn groep het hebben over het behouden van een slank lichaam.

Het mooiste lichaam krijg je volgens L vooral van turnen en hardlopen. Van turnen krijg je een mooi, slank lichaam en je traint er al je spieren mee. Dat laatste geldt ook voor hardlopen, waarbij je kan afvallen en mooie dijspieren krijgt. Ook in de hoge statusgroep worden deze twee sporten het meest genoemd. Daarnaast wordt fitness gekozen omdat je bij die sport goede buikspieroefeningen kan doen en kan kiezen wat je wilt trainen. Maar de meisjes uit deze groep vertellen dat fitness niet goed is voor jonge kinderen, omdat je dan niet meer doorgroeit later. Dit komt in twee FGDs naar voren, maar waar dit op gebaseerd wordt, is niet duidelijk.

Gezondheid & beweging

Effecten van beweging op de gezondheid blijken in beide groepen lastiger te benoemen dan effecten op het uiterlijk. ‘Omdat het gezond is’ is in alle discussies wel genoemd als reden om te gaan sporten, maar wát er precies gezond is, dat kunnen ze niet allemaal uitleggen.

Gezond aan beweging is in ieder geval dat je niet dik wordt of erdoor af kunt vallen. Een meisje uit H vertelt dat dikke mensen heel ongezond zijn omdat ze niet sporten. En:

‘Eigenlijk ben je nu te laat als je zo dik bent om te sporten, want je kán bijna niks meer als je zo dik bent’

Ook volgens de meisjes uit L is dit zo. In beide groepen komt naar voren dat je door beweging calorieën verbrandt en vetten kwijtraakt. Ook zweten wordt gekoppeld aan het verliezen van vieze stoffen en dunner worden. De kinderen uit de hoge statusgroep voegen daar aan toe dat je meer eten verteert door te sporten. De enigen die hun eigen gezondheid in de discussie ter sprake brengen, zijn meisjes uit de lage statusgroep. Een aantal vindt zichzelf te dik en geeft ook aan dat ze daardoor niet gezond zijn. Door af te vallen kunnen ze weer gezond worden.

Een ander effect van beweging op gezondheid is dat je fit blijft en meer energie krijgt. Dit wordt bij H vaker genoemd dan bij L. In beide groepen wordt buiten sporten of spelen ook in verband gebracht met gezondheid, omdat je daar meer energie van krijgt dan wanneer je binnen blijft.

Door te bewegen word je minder ziek. Het is goed voor je hart en laat je bloed beter doorstromen. Beweging zorgt dat je gezond bent van binnen. Voorbeelden hiervan worden meer genoemd bij L dan bij H. Volgens de meisjes uit L zorgt het ervoor dat je botten sterker zijn en dat je geen suikerziekte krijgt. Een meisje vertelt dat haar vader niet kan sporten omdat hij altijd laat komt van zijn werk en omdat hij suikerziekte heeft. Het is volgens hen belangrijk om te voorkomen dat je deze ziekte krijgt.

Bij het kiezen van de gezondste sport uit de negen verschillende mogelijkheden, worden bij beide groepen hardlopen en voetbal het vaakst genoemd. Hardlopen is gezond

omdat je het in de buitenlucht doet (meisjes H), je er veel van afvalt en veel calorieën verbrandt (meisjes L) en omdat het goed is voor je beenspieren (alle groepen). Voor voetbal worden dezelfde argumenten genoemd. De jongens uit de hoge statusgroep noemen ook fitness als gezondste sport, omdat je daar meer spieren van krijgt dan bij voetbal en je er fit van wordt. Want, zegt Jasper,

‘Het heet ook niet voor niet fitness’

Als minst gezonde sport wordt golf het vaakst gekozen. Hoewel je dat volgens de meisjes uit H wel in de buitenlucht doet, is het de sport waarbij je het minst beweegt. Je hoeft alleen maar te slaan en kan ook nog met een autootje rijden. In de hoge statusgroep wordt in deze categorie ook boksen genoemd, omdat je daarbij erge wonden kunt krijgen die kunnen gaan ontsteken.

Conclusie

Een duidelijk verschil in de omschrijving van lichaamsbeweging tussen de twee statusgroepen is dat het in H vooral gerelateerd wordt aan sporten, terwijl de kinderen uit L meer benadrukken dat je ook op andere manieren kunt bewegen. Bij de motivatie om aan sportieve activiteiten te doen, komen in de lage sociale klasse fysieke effecten zoals sterk worden en spieren krijgen, vaker naar voren dan in de andere groep. De laatste leggen meer nadruk op ontspanning, goed kunnen slapen en energie krijgen. Dit sluit aan bij de resultaten in hoofdstuk 5 en de ideeën van Bourdieu over de relatie tussen effecten op het lichaam en de motivatie om een (bepaalde) sport te beoefenen.

In beide groepen vinden de kinderen het lastiger om te vertellen wat lichaamsbeweging met gezondheid te maken heeft dan met het uiterlijk. Een verklaring hiervoor is dat gezondheid een ‘abstracter’ begrip is. Effecten van sporten op het uiterlijk zijn, ook bij andere mensen, zichtbaar, terwijl dat voor gezondheid minder geldt. Daarnaast kan het zijn dat gezondheidsklachten verder van hun eigen ervaring af liggen, terwijl ze meer geconfronteerd worden met uiterlijke verschijningsvormen en het belang daarvan. Gezondheid en beweging wordt dan ook voornamelijk gerelateerd aan overgewicht en afvallen, een verschijnsel dat wel zichtbaar is. Daarbij spreken alleen de

meisjes uit L over eigen ervaringen hiermee. Er is overigens een overeenkomst tussen de keuze van de gezondste en minst gezonde sport en respectievelijk de leukste en de minst leuke sport.

HOOFDSTUK 7: LICHAAMSBEWEGING IN DE PRAKTIJK

'Ik voetbal elke dag op het pleintje' (Karim, L)

Dit hoofdstuk gaat over lichaamsbeweging door de kinderen. Wat doen ze in verenigingsverband, op school en buiten? En wat zijn de andere vormen van lichaamsbeweging die ze noemen? Daarnaast gaat het hoofdstuk over de sportieve activiteit van de ouders, broers en zussen volgens de kinderen. Dit betekent dat het niet per definitie een waarheidsgetrouw beeld is, maar het is een weergave van de ideeën die de kinderen daarover hebben.

Praktijken van de kinderen

Dit onderdeel is verdeeld in vier verschillende vormen van lichaamsbeweging, namelijk sportbeoefening, beweging op school, buitenspelen en overige vormen.

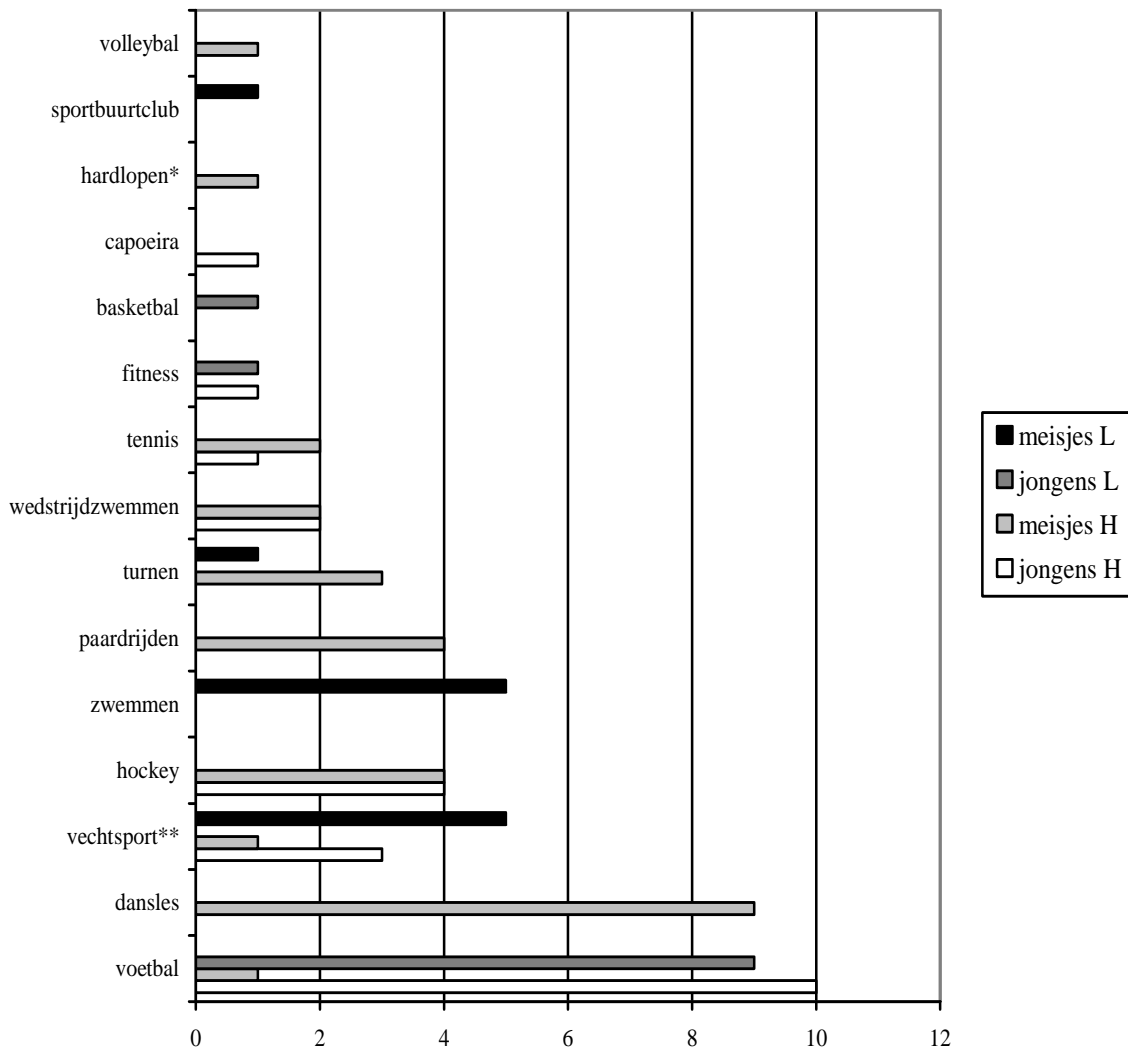
Sportbeoefening

In dit onderzoek is sportbeoefening gedefinieerd als een wekelijkse training bij een sport(buurt)club, een sportschool of in het zwembad. Sport onder schooltijd (gym, zwemles) is niet meegeteld, sport als naschoolse activiteit wel. Het betalen van contributie is geen criterium. Het aantal verschillende sporten dat per kind wordt beoefend, varieert van nul tot drie (zie tabel 7.1).

	Geen sport	1 sport	2 sporten	3 sporten	Totaal
Meisjes L	15	4	4	0	23
Jongens L	6	9	1	0	16
Meisjes H	3	11	7	1	22
Jongens H	0	13	3	1	17

Tabel 7.1 Aantal kinderen per statusgroep en sekse dat aan sportbeoefening doet.

In figuur 7.1 staan de verschillende sporten die per statusgroep en sekse worden beoefend. Van de meisjes uit L die één sport beoefenen, gaan er twee zwemmen, één doet er aan taekwondo en één meisje gaat wekelijks naar de sportbuurtclub waar ze verschillende activiteiten doet. Twee meisjes gaan wekelijks naar kickboksen en zwemmen, één meisje naar kickboksen en turnen en één meisje naar zwemmen en jiu-jitsu. Van de vijf meisjes die zwemmen, krijgen er twee zwemles en gaan er drie baanzwemmen.

Figuur 7.1 Sportbeoefening door de kinderen per statusgroep en sekse

* zomertraining bij een schaatsvereniging

** hieronder vallen kickboksen, jiu-jitsu, judo, karate en taekwondo

Eén van de jongens uit L zit op basketbal en negen jongens uit deze groep zijn lid van een voetbalvereniging. Eén van hen gaat ook naar de sportschool.

Bij de meisjes uit H beoefenen er elf één sport, namelijk dansen (5x), hockey (3x), paardrijden (1x), turnen (1x) en zwemmen (1x). Twee meisjes gaan zowel naar paardrijden als naar dansles. De overige vijf meisjes die twee sporten beoefenen, doen respectievelijk aan paardrijden en hockey, voetbal en turnen, tennis en dansles, turnen en dansles of wedstrijdzwemmen en hardlopen (als zomertraining van een schaatvereniging). Eén meisje beoefent wekelijks volleybal, tennis en jiu-jitsu.

Van de jongens uit H die wekelijks één sport beoefenen, gaan er acht naar voetbal, twee naar hockey, één naar jiu-jitsu, één naar karate en één doet er aan wedstrijdzwemmen. Drie jongens beoefenen twee sporten, namelijk hockey en tennis, voetbal en zwemles of hockey en capoeira. Eén jongen gaat naar voetbal, judo en de sportschool.

De meisjes uit de lage sociaal-economische statusgroep die een sport beoefenen, doen dat gemiddeld 2 keer per week. Voor de jongens uit deze groep is het gemiddelde 2.5 keer per week. Van hun leeftijdsgenootjes uit de andere statusgroep die aan sport doen, trainen de meisjes gemiddeld 2.3 keer en de jongens gemiddeld 3 keer per week.

Beweging op school

Op de basisschool in Geuzenveld/Slotermeer krijgen de kinderen drie keer per week 45 minuten gymles. De leerlingen die nog geen zwemdiploma hebben, krijgen elke week twee keer gymles en één keer zwemles. Tijdens de gymles worden zowel verschillende sporten beoefend als spelletjes gedaan.

Alle kinderen voetballen wel eens in de pauzes op het schoolplein, de jongens doen dit meer dan de meisjes. Andere activiteiten die genoemd worden, zijn knikkeren, tikkertje spelen en ‘appeltjevang’, een balspel.

De kinderen op de school in Centrum hebben twee keer in de week gymles, een les van één uur en een les van 50 minuten. Deze lessen worden door twee verschillende vakleerkrachten gegeven, bij de ene beoefenen de kinderen verschillende sporten en bij de andere doen ze spelactiviteiten.

In de pauzes wordt door de jongens meestal gevoetbald. Een groepje meisjes gaat meestal tafelvoetballen, maar dat is volgens hen ‘niet echt lichaamsbeweging’. Andere vormen van lichaamsbeweging die kinderen op het schoolplein doen, worden niet genoemd.

Eén keer per week lopen de groepen 6 van deze basisschool naar de schooltuinen. Heen en terug is dat een wandeling van een uur.

Buitenspelen

De gemaakte opdrachten geven een indicatie van het belang dat buitenspelen voor de kinderen heeft. Bij het opschrijven van de algemene tijdsbesteding in een week hebben 22 van de 23 meisjes uit L buitenspelen genoemd. Van de zestien jongens uit deze groep hebben er veertien buitenspelen aangegeven. In de andere statusgroep hebben acht van de 26 meisjes en vijf van de vijftien jongens buitenspelen opgeschreven. De kinderen uit de lage statusgroep spelen meer buiten dan hun leeftijdsgenootjes uit de andere statusgroep.

Bij de tweede opdracht, het aangeven van lichaamsbeweging in een week, hebben veel kinderen hun buitenactiviteiten gespecificeerd. Voetbal is het meest genoemd, zowel door de jongens als de meisjes, gevolgd door rennen, fietsen en skeeleren. Eenmalig genoemde activiteiten zijn wandelen met de hond, in bomen klimmen, tennis, hockey en volleybal (alle door meisjes H), schommelen en springtouwen (beide door jongens L). De kinderen uit L noemen ook spelletjes, zoals tikkertje, verstopperje, ‘appeltjevang’, ‘iemand is hem, niemand is hem’ en knikkeren.

Tijdens de interviews is alleen gevraagd naar buitenactiviteiten als de kinderen er zelf over begonnen. De dingen die daar genoemd zijn, komen overeen met de antwoorden op de tweede opdracht. Eén meisje uit H vertelt dat ze niet zo vaak buiten speelt, omdat ze dat niet leuk vindt. Meestal spelen ze dan toch maar saaie spellen.

In één FGD met meisjes uit de hoge statusgroep, komen speelgelegenheden in de buurt ter sprake. Ze vertellen dat de speeltuinen in de buurt saai en lelijk zijn.

‘Het enige wat leuk is, is de halfpipeline, maar die is altijd bezet door skaters en dan mag je er nooit op...’ (Sara)

Eén speeltuin in de buurt was vroeger heel leuk, maar nu staat er een groot en lelijk gebouw. Ook zijn er niet veel leuke speeltoestellen. In de straten waar ze wonen zijn niet veel plekken waar ze buiten kunnen spelen. In andere discussies is de ruimte waar buiten wordt gespeeld niet beschreven.

De meeste meisjes uit de lage statusgroep spelen buiten met vriendinnen (16x) of met broertjes en/of zussen (7x). Drie meisjes gaan geregeld hardlopen of wandelen met hun vader of moeder en één meisje gaat wel eens met haar moeder naar de speeltuin.

De jongens uit deze groep spelen buiten met vrienden (12x), waaronder kinderen van school en buurjongens of –meisjes. Twee jongens doen buiten aan respectievelijk hardlopen en kickboksen met hun vader en/of broer, twee jongens gaan vaak fietsen of hardlopen met hun vader en één jongen rent vaak met zijn moeder om de Sloterplas.

De meisjes uit H die vertellen dat ze buitenspelen doen dat met hun zusje (2x), ‘met een vriendinnetje dat komt spelen’ (1x), ‘met mijn buurjongen en broertje’ (1x) of met een buurjongen (1x). Eén meisje gaat elke week met haar vader rennen in het park. Een ander vertelt dat ze ook alleen buiten speelt. Dan gaat ze:

‘Op de halfpipe, daar ren ik op...(…) ehm...ja, met...we hebben een kinderboerderijtje en daar spee...daar ben ik met dieren bezig...en buiten...ik ga ook wel met mijn hond naar het park enzo, met mijn vader...’ (Anna)

De jongens uit de hoge statusgroep spelen buiten met vrienden uit de klas (4x) of met hun vader (2x) of broer (1x). Eén jongen vertelt dat hij op zondag met zijn vader en ‘andere mensen’ gaat voetballen in het park. Een ander gaat vaak naar een speeltuin om te voetballen en dan ‘gewoon kijken wie er is’.

Overige vormen van lichaamsbeweging

Lars (H) is de enige die aangeeft dat hij binnenshuis veel beweegt. Hij gaat vaak ‘rondrennen door het huis’ en speelt er tikkertje en verstoppertje. In beide statusgroepen zijn er wel meisjes die thuis dansjes bedenken op muziek. Merve (L) doet met haar zus

aan buikdansen thuis. Drie jongens uit de lage statusgroep vechten of stoeien vaak met hun jongere broertje.

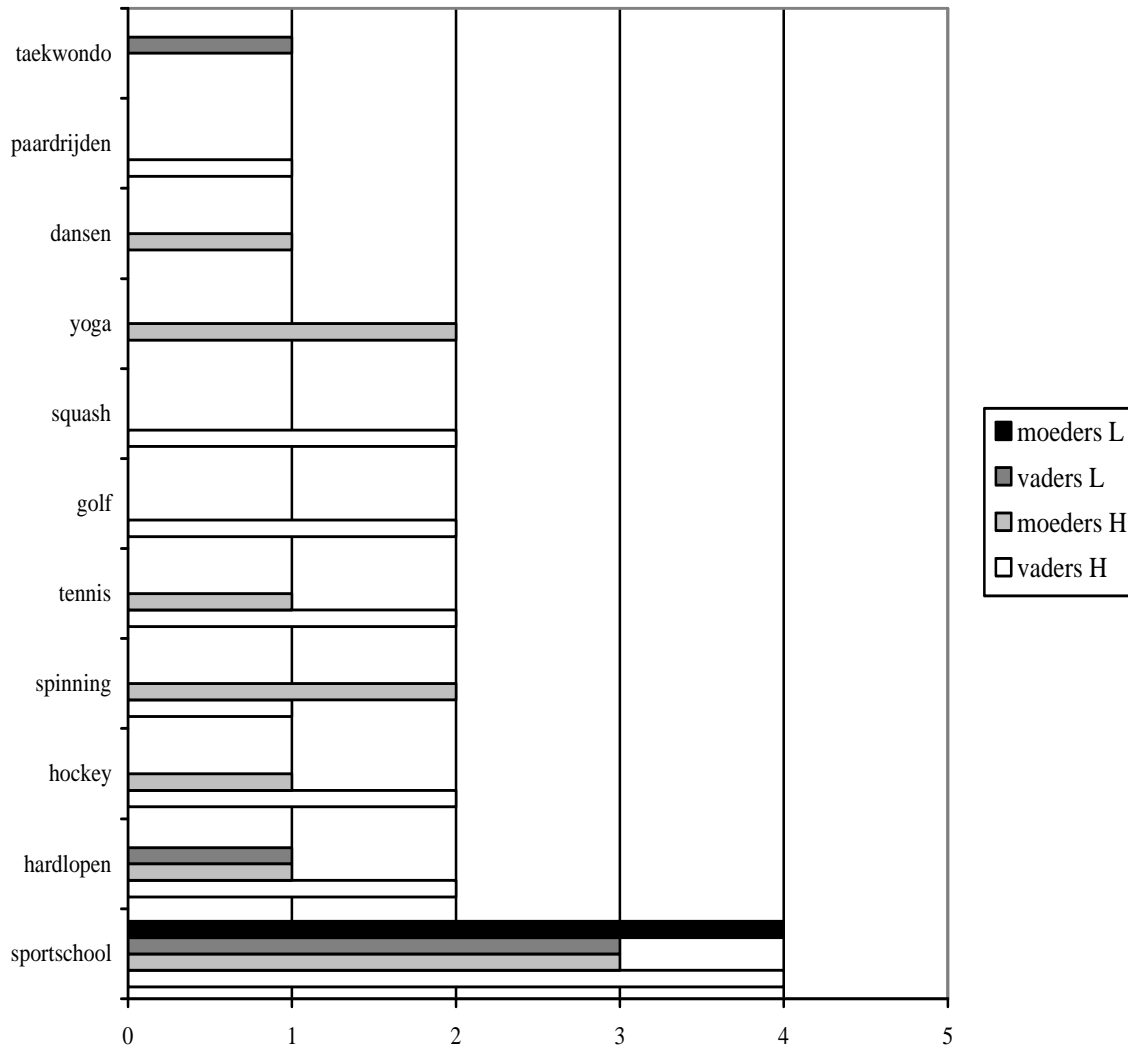
Sommige kinderen doen binnen oefeningen voor hun buikspieren (drie meisjes uit H, één jongen uit H, drie jongens uit L) en hun armspieren (één meisje uit H, twee jongens uit H, vijf jongens uit L en één meisje uit L). Lieke (H) doet thuis elke avond split- en spagaatoefeningen en Noa (H) doet soms met haar zusje mee als zij balletoefeningen doet. Drie meisjes uit de hoge statusgroep noemen traplopen bij de vormen van lichaamsbeweging die ze doen. Ook zijn er bij twee meisjes uit H en twee uit L 'sportmachine(s)' thuis waar hun ouders op trainen. Soms doen ze dat zelf ook. Acht kinderen uit de lage statusgroep vertellen dat ze wel eens met ouders of vrienden naar het zwembad gaan. Surya en Sayenne (L) gaan vaak mee om boodschappen te doen en Emre (L) vertelt dat hij vaak dingen moet tillen. Tenslotte noemen kinderen uit beide statusgroepen fietsen en lopen, bijvoorbeeld naar school, veelal als een dagelijkse activiteit.

Lichaamsbeweging door de ouders

Van vijftien kinderen uit de lage sociaal-economische statusgroep doet geen van beide ouders aan lichaamsbeweging. Van vijf kinderen doet alleen de moeder aan sportieve activiteit en van vier andere kinderen alleen de vader.

Er zijn vier moeders die minimaal eenmaal per week een sport beoefenen, zij gaan allemaal naar de sportschool. Datzelfde geldt voor drie vaders. Eén vader gaat elke week 8 kilometer hardlopen en één vader doet wekelijks aan taekwondo (figuur 7.2).

Daarnaast zijn er ouders die niet regelmatig aan lichaamsbeweging doen. Acht moeders en drie vaders gaan wel eens naar de sportschool. Negen vaders en zeven moeders doen aan hardlopen. Vier vaders en twee moeders gaan vaak met de fiets, één moeder heeft fietsles. Twee vaders voetballen wel eens buiten met hun zoon, twee moeders trainen thuis op een 'sportmachine', drie moeders wandelen veel en één vader gaat lopend naar zijn werk.

Figuur 7.2 Sportbeoefening door ouders per statusgroep en sekse

In de hoge statusgroep zijn er acht kinderen waarvan allebei de ouders niet aan lichaamsbeweging doen, van vier kinderen doet alleen de moeder dat niet en van nog vier alleen de vader.

Elf moeders doen minimaal één keer per week een sportieve activiteit. Drie moeders gaan naar de sportschool, twee moeders doen aan spinning en twee moeders aan yoga. Daarnaast zijn er nog vier sporten die elk door één moeder worden beoefend, namelijk hardlopen, hockey, tennis en dansen. Eén moeder is danseres en één moeder geeft elke week dansles. Er zijn veertien vaders die minimaal eenmaal per week trainen.

Vier gaan wekelijks naar de sportschool, twee lopen elke week hard, twee vaders doen aan hockey en twee vaders squashen. Er zijn twee vaders die wekelijks zowel aan tennis als aan golf doen. Eén vader doet aan spinning en een ander rijdt paard (zie figuur 7.2). Eén vader is trainer bij een volleybalteam en één vader laat elke dag de hond uit.

Overige vormen van lichaamsbeweging die de ouders van de kinderen uit H niet regelmatig uitvoeren zijn voor de moeders ‘heel soms naar de sportschool’, golf, badminton, zwemmen, fietsen en lopen. Voor de vaders zijn die activiteiten ‘samen voetballen’, ‘soms roeien’, met gewichten of op de roeimachine trainen, lopen of wandelen, fietsen of zoals Iris tot tweemaal toe vermeldt:

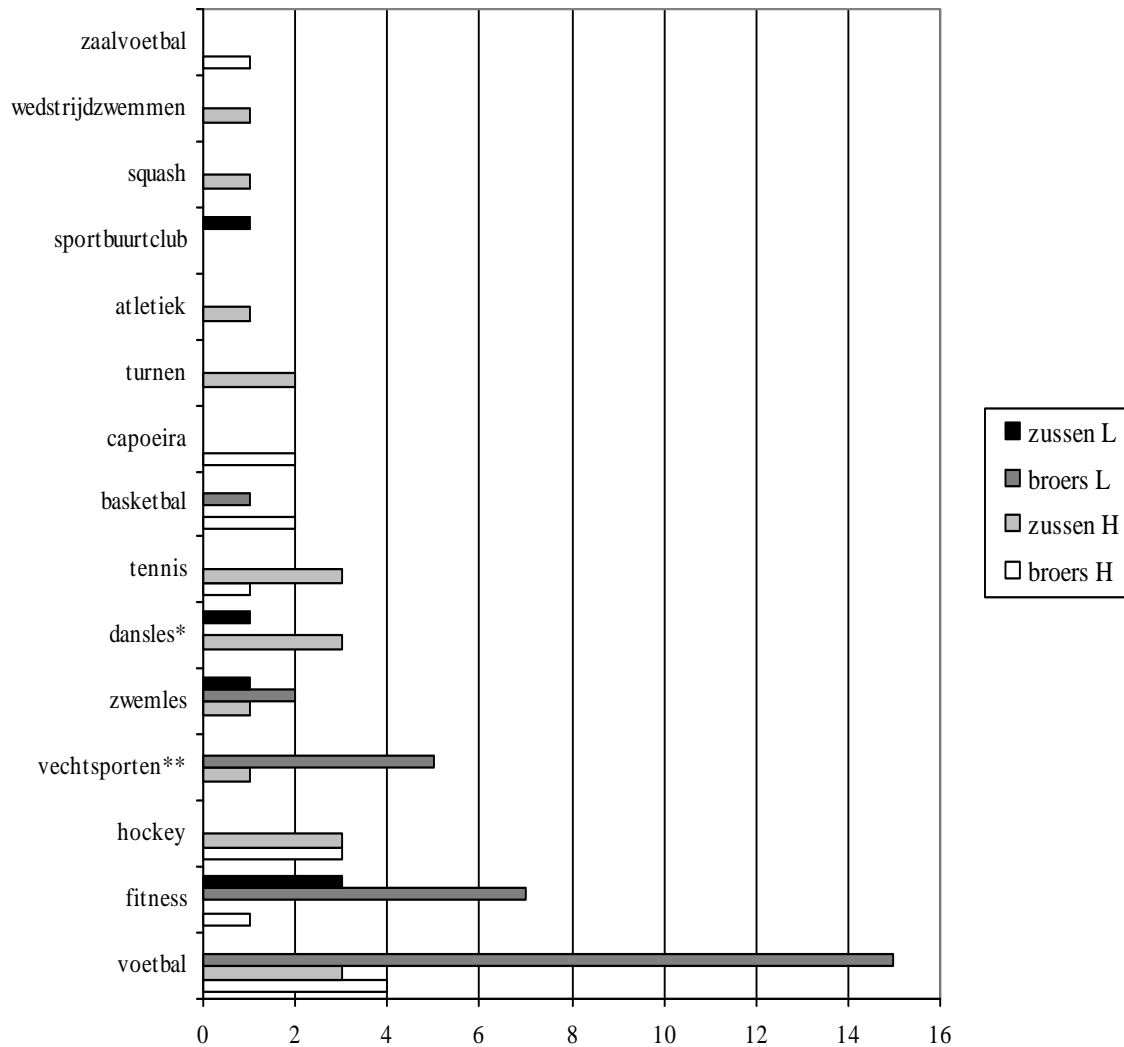
‘Nou, mijn vader zit wel op een fitnessgebeuren, maar daar gaat ie geloof ik maar één keer per twee jaar naar toe...’

Praktijken van broers en zussen

Alle kinderen uit de lage statusgroep hebben broer(s) en/of zus(sen), variërend van één tot zeven per kind. Gemiddeld hebben ze 2.5 broers/zussen.

Samen hebben de kinderen in totaal 45 zussen. Hiervan zijn er 32 geen lid van een sportvereniging en van vier is dit gegeven onbekend. Zes zussen doen aan regelmatige sportbeoefening. Drie van hen gaan naar de sportschool, één zus zit op zwemles, eentje op dansles en een ander gaat wekelijks naar de sportbuurtclub (zie figuur 7.3). Drie zussen gaan ‘wel eens’ zwemmen, twee voetballen vaak buiten en activiteiten die eenmalig genoemd worden, zijn skeeleren, buitenspelen, rennen en fietsen.

Van de 54 broers uit L, zijn er 24 geen lid van een sportvereniging, 28 zijn lid van één club en twee broers gaan naar twee verschillende sporten. Dertien jongens zijn lid van een voetbalvereniging, vijf broers gaan naar de sportschool, vier naar kickboksen, twee krijgen zwemles, één doet aan taekwondo en één is lid van een basketbalvereniging. Van twee broers is onbekend welke sport ze beoefenen. De twee broers die twee sporten beoefenen, doen beiden aan fitness en voetbal. De sporten die in clubverband beoefend worden, zijn weergegeven in figuur 7.3. Overige vormen van lichaamsbeweging die op straat door broers worden uitgeoefend zijn voetbal (4x), basketbal, fietsen en rennen. Eén broer gaat soms zwemmen.

Figuur 7.3 Sportbeoefening door broers en zussen per statusgroep en sekse

* hieronder vallen ballet en streefdance

** dit omvat kickboksen en taekwondo

In de hoge statusgroep zijn er negen kinderen enig kind. De grootte van de gezinnen varieert van nul tot vier broer(s) en/of zus(sen) met een gemiddelde van 1.1 per kind.

Zes van de 23 zussen zijn geen lid van een sportvereniging. Vijf kinderen geven hierbij aan dat hun zusje daar nog te jong voor is. Vijftien zussen beoefenen wekelijks één sport, namelijk dansen (3x), hockey (2x), tennis (2x), turnen (2x), voetbal (2x), atletiek, squash en wedstrijdzwemmen (elk 1x). Eén zusje zit op zwemles. Twee zussen beoefenen twee sporten, één van hen doet aan tennis en hockey en de ander gaat naar

voetbal en kickboksen. In figuur 7.3 staan de verschillende sporten weergegeven. Er zijn geen andere vormen van lichaamsbeweging genoemd.

Van de 20 broers zijn er acht geen lid van een vereniging, vier omdat ze nog te jong zijn. Tien broers zijn lid van één sportclub. Zij gaan naar voetbal (4x), capoeira (2x), hockey (2x), fitness (1x) of basketbal (1x). Twee broers gaan naar twee verenigingen, namelijk naar tennis en hockey of naar basketbal en zaalvoetbal (zie figuur 7.3). Eén meisje geeft aan dat haar broertje vaak gaat fietsen.

Conclusie

Er is tussen de twee sociale klassen een duidelijk verschil in de mate van sportbeoefening, waarbij de meisjes uit de lage statusgroep relatief het minst vaak een wekelijkse training van een sport hebben, gevolgd door de jongens uit deze groep. De jongens van de andere school vormen de grootste groep die aan sportbeoefening doet, bij de meisjes in deze klassen doen er relatief gezien meer aan twee verschillende sporten.

De verscheidenheid in soorten sporten die door de kinderen worden beoefend, is in de hoge statusgroep groter dan in de lage (zie figuur 7.1). De meisjes uit L die een sport beoefenen, doen vooral aan zwemmen, gevolgd door vechtsporten. Bij de jongens uit deze groep is voetbal verreweg het populairst. Dat geldt ook voor de jongens uit H, hockey staat daar op de tweede plaats. Bij de meisjes in de hoge statusgroep is dansles favoriet, gevolgd door hockey, paardrijden en turnen. In het volgende hoofdstuk zal ik ingaan op een verklaring voor deze (verschillen in) sportkeuze.

De scholen zijn onderling vergelijkbaar wat betreft de inhoud van de gymlessen. Er wordt lesgegeven in zowel sport- als spelactiviteiten. De kinderen op de school met de lage status krijgen één keer vaker gymles in de week, de kinderen op de andere school lopen elke week een uur in verband met het schooltuinenproject. In de pauzes is voetbal in beide groepen het populairst. De kinderen uit L doen daarnaast verschillende spelletjes.

Buitenspelen neemt voor de kinderen uit de lage statusgroep een belangrijker rol in dan voor hun leeftijdsgenootjes uit de andere groep. De kinderen noemen het vaker bij de vormen van lichaamsbeweging die ze uitoefenen en de variatie in activiteiten is groter. Voetbal is in beide groepen de populairste vorm van beweging buiten.

De meisjes uit L spelen buiten met broers, zussen of vriendinnen, de jongens uit deze groep vooral met vrienden. De kinderen in de hoge statusgroep lijken minder speelgenootjes te hebben, maar dit kan ook komen doordat zij in hun gesprekken minder over buitenspelen verteld hebben. Wel hebben deze kinderen minder broers en zussen dan de kinderen uit L.

Alleen de meisjes uit H brengen de speelruimte die buiten beschikbaar is ter sprake. Zij vinden de speeltuinen saai en kinderachtig en willen graag meer plek hebben om te spelen. Bouw en Karsten concludeerden na een onderzoek naar veranderingen in het gebruik van de ruimte buiten door de tijd, dat kinderen uit het Museumkwartier in Amsterdam, een welgesteld milieu, zich verplaatst hebben van buiten naar binnen. Activiteiten binnenshuis zijn belangrijker geworden. Dit wordt deels geweten aan veranderingen in de buitenruimte: deze is krappere en schraler geworden (2004: 184). Dat de kinderen uit L hun speelruimte buiten niet beschreven hebben, kan betekenen dat zij daar geen klachten over hebben. Maar het kan er ook op wijzen dat ze minder alternatieven hebben en daardoor de ruimte nemen zoals die is.

In de lage statusgroep zijn er meer kinderen waarvan geen van beide ouders aan lichaamsbeweging doet. Ook is er een groot verschil in het aantal ouders dat regelmatig een sport beoefent, dit komt in de hoge statusgroep meer voor. De ouders van de kinderen uit H vertonen daarbij een grotere variatie in sporten die beoefend worden, de ouders uit de andere groep doen voornamelijk aan hardlopen of gaan naar de sportschool.

De meeste zussen van de kinderen uit L zijn geen lid van een sportvereniging. De broers doen wel meer aan regelmatige training, vooral bij een voetbalclub of in een sportschool. Bij de broers en zussen van de kinderen uit de hoge statusgroep die niet aan sport doen, is de voornaamste reden dat ze daar nog te jong voor zijn. Hockey en voetbal zijn zowel bij deze broers als zussen het populairst.

HOOFDSTUK 8: SOCIALE KLASSE EN LICHAAMSBEWEGING

In de voorgaande hoofdstukken is aan de orde gekomen wat de overeenkomsten en verschillen in opvattingen en praktijken tussen de beide groepen kinderen zijn. De veronderstelling van dit onderzoek is dat de verschillen zijn te verklaren op basis van sociale klasse. Dit hoofdstuk gaat over de betekenissen die de kinderen uit de onderzochte statusgroepen aan de verschillende vormen van lichaamsbeweging geven en hoe die tot stand zijn gekomen binnen het sociale milieu waarin zij leven.

De betekenis van sportbeoefening

Er zijn grote verschillen tussen de sociaal-economische statusgroepen in de mate van sportbeoefening naar voren gekomen, waarbij de meisjes uit de lage klasse het minst sporten. Een verklaring hiervoor is dat het grootste deel van deze meisjes van Marokkaanse of Turkse afkomst is. Allochtonen uit deze bevolkingsgroepen sporten minder in verenigingsverband dan autochtone Nederlanders en dit geldt nog sterker voor vrouwen en meisjes (Lagendijk & Van der Gugten, 1995). Dat laatste kwam ook naar voren in een onderzoek naar motieven van basisschoolleerlingen uit Emmen en Zwolle om wel of niet aan sport te doen (Frelier & Janssens, 2007). Hierbij lijkt de Islam een belangrijke rol te spelen door de strikte verdeling van sexe en het bestaan van een meer traditionele rolverdeling tussen man en vrouw. Daarnaast worden allochtone kinderen, in tegenstelling tot Nederlandse kinderen, door hun ouders niet of nauwelijks aangemoedigd om lid te worden van een sportclub. Dit wordt verklaard door de sportcultuur in de landen van herkomst, waar geen sportverenigingen bestaan, en uitsluiting door bewuste of onbewuste discriminatie (Lagendijk & Van der Gugten, 1995). Bij de jongens uit L is er sprake van een minder groot verschil wat betreft de mate van sportbeoefening in vergelijking met de kinderen uit H, maar zij zijn ook relatief minder vaak lid van een vereniging. Uit het onderzoek van Frelier & Janssens (2007) in Emmen en Zwolle kwam naar voren dat allochtone jongens juist meer lid zijn van sportverenigingen dan autochtone kinderen. Dit verschil is mogelijk te wijten aan verschillen in selectiecriteria. In het laatst genoemde onderzoek werden kinderen geselecteerd uit zogenaamde bewegingsarme en bewegingsrijke wijken, vastgesteld aan de hand van de mate van

lidmaatschappen van sportverenigingen en het voorkomen van overgewicht in de wijk. Daarnaast kan er een verschil in aanbod van sportmogelijkheden in de omgeving aan ten grondslag liggen. Mogelijk moeten kinderen in Amsterdam een grotere afstand tot een sportvereniging afleggen. Daar staat wel tegenover dat de keuze in het sportaanbod waarschijnlijk groter is. Tenslotte is er in mijn onderzoek sprake van een kleine groep kinderen, waardoor mijn bevinding op toeval kan berusten.

Ook het economisch kapitaal kan een oorzaak zijn voor het verschil in de mate van sportbeoefening tussen de beide klassen. Financiële middelen kunnen een rol spelen bij het al dan niet uitoefenen van sport (Scheerder e.a., 2001). Tijdens het onderzoek heb ik niet gevraagd naar financiële oorzaken van niet sporten in verenigingsverband, maar een aantal kinderen uit de lage statusgroep vertelde wel over de naschoolse sportactiviteiten die georganiseerd worden en waar je voor vijf euro een aantal lessen kan volgen. Ook is er in Geuzenveld/Slotermeer een sportbuurtclub waar de kinderen een (gratis) pasje voor moeten aanvragen, waarmee ze kunnen deelnemen aan activiteiten. Voor beide mogelijkheden is echter een wachtlijst, zodat ze voor de kinderen niet altijd beschikbaar zijn.

Verskil in de mate van sportbeoefening kan ook worden veroorzaakt door het aanbod van sportclubs en faciliteiten in de directe leefomgeving, waarbij er een positief verband is tussen een groter aanbod en meer beweging (Frelier & Janssens, 2007). Hoewel ik in mijn onderzoek het aanbod in de omgeving niet heb betrokken, kan dit een rol spelen. Maar een groter aanbod in een buurt, wijst mogelijk ook op een grotere vraag door de mensen die er wonen. Dit zou verklaringen op basis van sociaal milieu niet tegenspreken.

De verschillen in de mate van sportbeoefening tussen de kinderen, zijn ook te zien bij de ouders en de broers en zussen. De gezinsleden van de kinderen uit de hoge sociale klasse doen aanzienlijk meer aan regelmatige sportbeoefening dan in de lage klasse het geval is. Er is een sterk positief verband tussen het sportieve gedrag van de ouders en hun houding tegenover sporten (de mate van het stimuleren van de kinderen) en het gedrag van hun kinderen (Scheerder e.a., 2001; SCP, 2006; Frelier & Janssens, 2007), dat ook in dit onderzoek naar voren komt.

Als reden voor het beginnen met een bepaalde sport, noemen acht kinderen uit de hoge klasse dat het moest van hun ouders of dat hun ouders dat leuk vonden. Voor twaalf kinderen was de motivatie dat een familielid die sport ook beoefende. Vijf kinderen uit de lage statusgroep noemen de invloed van hun vader of moeder bij het beginnen aan een sport of het uitoefenen van andere vormen van lichaamsbeweging. Laila (L) vertelt waarom ze op kickboksen is gegaan:

‘Ik wou er eigenlijk niet op en mijn ouders die gingen zeuren van “je moet erop” enzo en toen zei ik “oké”, toen zeiden ze “dan krijg je nieuwe kleren en nieuwe schoenen” enzo en toen zei ik “oké” en nu zit ik erop’

Op de vraag waarom haar ouders dat graag wilden, antwoordt ze dat ze willen dat ze sterker is dan andere kinderen. Geen van de kinderen uit L geeft als reden voor het beginnen aan een sport dat een gezinslid die beoefent. Het verschil in gedrag en stimulatie van ouders biedt een verklaring voor de gevonden verschillen tussen de beide groepen kinderen in mijn onderzoek.

Tijdens het afnemen van de interviews op de school met de hoge SES, kreeg ik de indruk dat de kinderen erg wilden benadrukken wat ze allemaal aan sport en beweging doen, veel meer dan op de andere school. Lieke (H) antwoordt op de vraag wat zij aan lichaamsbeweging doet:

‘Woensdag (...) dan ga ik naar dansles, maar daar heb je ook van die ... dingen [gewichten] dus dat doe ik dan ook altijd ervoor als ik te vroeg kom ... en ... verder in de week ... ik ga ... voor school gaan we ook nog naar schooltuinen heel erg (...) dat is ook een heel eind en ... ja, ik loop natuurlijk ook heel erg veel ... ja, dat is het wel zo’n beetje ... ik doe vaak elke week wat anders (...) bijvoorbeeld gister ben ik gaan zwemmen (...) dat is ook wel lichaamsbeweging, toch?’

Zij benadrukt vooral dat ze heel veel beweegt. Dit komt ook bij andere kinderen uit deze groep naar voren. Van de drie meisjes die geen lid zijn van een sportvereniging, vertelt er

één dat ze dat na de zomer wel wordt. Een ander meisje wil wel graag op een sport, omdat ze anders ‘ook maar niks doet’, maar ze weet nog niet op welke. Het derde meisje zegt dat ze niet op een sport wil, omdat ze niet elke week hetzelfde wil oefenen. Ze speelt heel veel buiten, omdat ze daar verschillende sporten kan doen. Ook geven deze kinderen (uit zichzelf) bij negen van de veertien niet sportende broers en zussen als reden dat ze daar nog te jong voor zijn. De kinderen uit deze groep lijken zich meer bewust van de sociale wenselijkheid van beweging. Beweging en regelmatige sportbeoefening is iets dat hoort, iets dat je moet doen. Daan (H) vertelt waarom hij met hockey is begonnen:

‘Ja, ik wóu heel graag op hockey, want ik kwam, want ik moest nog een sport doen, want ik had alleen nog maar capoeira (...) dat vonden we iets te weinig’

Met ‘we’ bedoelt hij zichzelf en zijn ouders. Drie andere kinderen uit H noemen ook als reden waarom ze met een tweede sport zijn begonnen, dat ze er nog maar één deden.

Naast een verschil in de mate, is er ook een verschil in de soorten sporten die beoefend worden. Bij de jongens is voetbal in beide statusgroepen het meest populair. Veel van hen geven als motivatie om bij een voetbalvereniging te gaan dat ze al veel voetballen op straat en op het schoolplein. En dat ze dat samen met hun vriendjes doen. David (H) vertelt dat hij op voetbal gaat:

‘Omdat iedereen erop zit ... niet dat ik het leuk vind’

Wat dat laatste betreft is hij de enige van de jongens die zich zo sterk uitdrukt. Er zijn er wel een paar die het niet zo heel leuk vinden, maar de meesten vinden het de leukste sport die er is.

De meeste meisjes uit L die aan sportbeoefening doen, gaan zwemmen. Zij hebben zwembaden of gaan baanzwemmen. Turkse en Marokkaanse meisjes in Nederland die aan sport doen, gaan meestal zwemmen (Lagendijk & Van der Gugten, 1995). Een verklaring hiervoor is dat zwemmen gescheiden van de mannen kan worden gedaan.

Twee meisjes vertellen ook dat ze elke week een uur gaan zwemmen als er alleen meisjes en vrouwen mogen komen. De andere sporten die door de meisjes uit de lage statusgroep worden uitgeoefend zijn voornamelijk vechtsporten, kickboksen het meest. Twee meisjes krijgen les in de sportschool van hun oom en één meisje leert taekwondo van iemand die haar vader kent. Al deze meisjes vertellen dat ze vechten leuk vinden om te doen. Daarnaast komt naar voren dat het goed is om jezelf te kunnen verdedigen. Dat er geen jongens trainingen volgen in vechtsporten, kan verklaard worden doordat de meeste jongens (al) op voetbal zitten en daardoor niet lid zijn of kunnen worden van een andere vereniging. Uit de focusgroepdiscussies is naar voren gekomen dat veel jongens uit L vechtsporten wel goede sporten vinden, omdat je daar sterker en gespierder van wordt.

Dansles is de belangrijkste vorm van sportbeoefening bij de meisjes uit de hoge klasse, acht van hen doen aan streetdance en één meisje krijgt les in Indiase dans. Maud is net verhuisd en zit nog niet op een sport, maar zij gaat na de zomer beginnen met streetdance, omdat bijna al haar vriendinnen daar op zitten. Dansen is voor deze meisjes iets dat ze samen doen, veel zijn er begonnen omdat er een vriendinnetje op zat. Een verklaring voor de populariteit van dansen bij de meisjes is dat deze sport wordt gerelateerd aan het verkrijgen of behoud van een slank (vrouwelijk) figuur. Deze kenmerken kunnen ook worden toegeschreven aan turnen, een sport die ook veel door deze meisjes wordt beoefend. Tijdens een groepsdiscussie met jongens uit H is naar voren gekomen dat zij turnen vooral een sport voor sierlijke meisjes vinden, omdat ze daar een mooi lichaam van krijgen. Turnen is door alle groepen kinderen ook genoemd als sport waar je een mooi, slank lichaam van krijgt. Hoewel de meisjes uit L geen danslessen volgen, zijn er wel een aantal die thuis dansen op muziek.

Een andere sport die door de meisjes uit de hoge statusgroep veel wordt beoefend, is de paardensport. Deze sport, die gezien wordt als een 'typische 'witte' meisjessport' (Elling, 2002) is een duur tijdverdrijf. Drie van de vier meisjes uit H die paardrijden bij een manege, zeggen dat ze dat graag vaker willen doen, maar dat dat niet mag van hun ouders. Marit vertelt waarom:

'Mijn vader zegt juist dat ik minder moet gaan paardrijden, want hij zegt dat hij het wel heel duur vindt'

Daarnaast zijn de maneges relatief ver van de woonomgeving af, twee meisjes rijden bij een manege in een ander stadsdeel, één meisje in Soest en de ander in de buurt van Haarlem. Ze worden gebracht en gehaald.

Hockey is een sport die zowel bij de jongens als de meisjes uit H relatief populair is. Zes van de acht kinderen die bij een hockeyvereniging trainen, zijn begonnen omdat één of meer gezinsleden aan hockey deed. Eén jongen is met een vriendje meegegaan en de ander 'wilde het een keer proberen' en vond het toen erg leuk. Hockey wordt beschouwd als een sport voor de hoge klasse en ook binnen de groep uit H zijn er kinderen die vóór hockey zijn en kinderen die zich ertegen afzetten. Deze laatste zijn vooral jongens, hoewel ook twee meisjes die nu op hockey zitten, vertellen dat het hen eerst maar een stomme sport leek.

Bij het vragen naar de motivatie om aan lichaamsbeweging te doen, worden ook effecten genoemd die betrekking hebben op het lichaam. Acht kinderen uit L vertellen dat ze bewegen om af te vallen en twee kinderen uit deze groep doen dat om niet dik te worden. Twee jongens uit L trainen om spieren te krijgen en twee doen dat voor een betere conditie. Dit argument wordt ook door een jongen uit de hoge statusgroep genoemd. Kinderen uit deze groep noemen daarnaast fit blijven (3x), voor de spieren (2x) en 'omdat het goed is voor mijn lenigheid' (1x). Omar (L) vertelt dat hij beweegt om dunner, breder en mooier te worden voor de meisjes. Redenen met betrekking tot gezondheid worden alleen door twee meisjes uit L genoemd. Zij willen afvallen omdat dat (ook) gezonder is.

De waarde van beweging op school

Wat betreft de inhoud van de lessen bewegingsonderwijs zijn de beide scholen vergelijkbaar. De kinderen krijgen les van vakleerkrachten waarbij zowel sport- als spelactiviteiten worden aangeboden. Op de school met de lage sociaal-economische status wordt drie keer per week lesgegeven, op de andere school twee keer, maar daar zijn de lessen iets langer.

Een opvallend verschil is dat in alle drie de onderzoeksonderdelen (de opdrachten, FGDs en interviews) de gymles door de kinderen uit L aanzienlijk meer is beschreven en

besproken dan door hun leeftijdsgenootjes op de andere school. Dit kan verklaard worden doordat de laatste groep meer ervaring heeft met (de besproken) sporten bij sportverenigingen. De gymles is voor de kinderen uit L de belangrijkste manier waarop zij met verschillende sporten in aanraking komen en heeft daardoor voor hen een grotere betekenis. Hun mening over sporten wordt voor een groot deel tijdens de gymles op school gevormd. Daarbij speelt de vakleerkracht een belangrijke rol.

Betekenisgeving aan buitenspelen

Uit de gemaakte opdrachten is gebleken dat buitenspelen een belangrijker rol speelt voor de kinderen uit de lage statusgroep dan voor de anderen. Ook in de FGDs en de interviews in deze groep is dit onderwerp uitgebreider aan bod gekomen. De kinderen uit de lage klasse spelen meer buiten dan de kinderen uit het hoge milieu. Ander onderzoek onder Amsterdamse kinderen naar het gebruik van de ruimte in de stad, toonde ook aan dat kinderen uit een welgesteld stedelijk milieu minder buitenspelen dan kinderen uit een verkleurde arbeidersbuurt (Bouw & Karstens, 2004).

Naast een verschil in de mate van buitenspelen, is er ook een verschil in variatie met betrekking tot de buitenactiviteiten. Voetbal is in beide groepen favoriet en wordt het meest gespeeld. De kinderen uit H noemen daarnaast sporten als tennissen of volleyballen in het park. In de andere statusgroep komen vooral spelactiviteiten naar voren, zoals tikkertje, verstopperje en ‘iemand is hem, niemand is hem’.

Een verklaring voor het verschil in belang van buitenspelen, is dat de kinderen uit H bijna allemaal één of meerdere sporten in verenigingsverband beoefenen en daardoor ‘lichaamsbeweging’ voornamelijk aan hun sporten koppelen. Een tweede verklaring, die in het verlengde daarvan ligt, is dat deze kinderen minder tijd besteden aan het buitenspelen dan de kinderen uit de lage statusgroep. Deze laatste kinderen hebben minder alternatieve vormen van vrijetijdsbesteding, bijvoorbeeld in verenigingsverband.

Voor kinderen uit het Museumkwartier in Amsterdam, één van de rijkste buurten van de stad, zijn tegenwoordig meer activiteiten vastgelegd dan een paar decennia geleden, zowel in ruimte als in tijd. Zij zijn lid van meerdere clubjes, maken gebruik van culturele voorzieningen voor kinderen en spelen minder buiten dan vroeger. Maar

onderzoek onder deze kinderen heeft geen causaal verband kunnen aantonen tussen een drukker agenda en weinig buitenspelen. Mogelijk is het zelfs andersom en organiseren ouders meer vaste activiteiten voor hun kinderen omdat zij minder buitenspelen, onder andere doordat speelplekken in de stad schaarser en krapper zijn geworden (Bouw & Karsten, 2004).

Minder buitenspelen en ook minder variatie in de buitenactiviteiten, kan ook verklaard worden door het aantal speelgenootjes dat de kinderen hebben. In de lage statusgroep hebben de kinderen meer broers en zussen en geven ze ook aan dat ze daar mee buitenspelen. Ook vertellen ze vaker dat ze met vriend(inn)en naar buiten gaan dan de kinderen uit de andere sociale klasse. De laatsten noemen vaker maar enkele personen waar ze mee spelen buiten.

‘Ja, ik heb mijn broertje en mijn buurjongetje, dat is all ... we zijn zeg maar hele goede vriendjes en daar gaan we dan altijd mee voetballen en ik vind het óók heel leuk om te doen’ (Sanne, H)

De kinderen uit H noemen buitenactiviteiten die meer individueel of met twee personen gespeeld (kunnen) worden. Voor veel spelletjes die de kinderen uit L noemen, zijn meer dan twee mensen nodig.

Overige vormen

De vormen van lichaamsbeweging die de kinderen noemen, zijn voornamelijk in te delen in de drie voorgaande categorieën. Bij de overige vormen zijn er geen verschillen tussen beide statusgroepen naar voren gekomen.

Fietsen of lopen met een utilitair karakter, bijvoorbeeld van en naar school, komt in beide groepen naar voren, maar worden door lang niet alle kinderen genoemd. Er zijn echter ook geen andere manieren naar voren gekomen. Mogelijk wordt dit niet direct in verband gebracht met lichamelijke activiteit, omdat zij het als ‘normaal’ beschouwen.

Beweging binnenshuis wordt niet veel genoemd. Activiteiten binnenshuis die de kinderen doen zijn voor een deel passief. Bij het aangeven van de algemene tijdsbesteding in een week hebben veel kinderen, uit beide statusgroepen, computeren,

televisie kijken en 'playstationnen' opgeschreven. Vormen van lichaamsbeweging die binnenshuis worden gedaan, zijn vooral dansen (door de meisjes) en het doen van oefeningen. Maar beide komen zowel in de hoge als in de lage statusgroep voor.

Conclusie

Verskil in de mate van en de soorten sportbeoefening tussen de beide groepen kinderen, zijn te verklaren op basis van de praktijken en de stimulatie van ouders. Kinderen uit de hoge statusgroep geven als motivatie voor de keuze van een sport meer aan dat ze dat van hun ouders moesten en/of dat familieleden ook aan deze sport deden. De kinderen uit deze groep beschouwen het als normaal dat je lid bent van (minimaal) één sportvereniging. De bemoeienis van de ouders uit H met betrekking tot het sportgedrag van hun kinderen, lijkt groter dan dat van de andere ouders. Dit kan komen doordat zij het sociale netwerk van hun kinderen meer willen regisseren (Bouw & Karstens, 2004), door te kiezen voor bepaalde plaatsen, bijvoorbeeld in de vorm van verenigingen, waar hun kinderen komen.

Bij kinderen uit de lage statusgroep, vooral de meisjes, wordt afvallen als belangrijke motivatie gegeven om te bewegen. Zij worden daarbij ook geholpen door familieleden. Geen van de kinderen uit de hoge statusgroep is hiermee bezig.

Zowel de gymles op school als buitenspelen, zijn voor de kinderen uit L van grotere betekenis dan voor hun leeftijdsgenootjes uit het andere stadsdeel. De gymles is voor de kinderen uit de lage klasse de belangrijkste manier waarop ze met verschillende sporten in aanraking komen. Buitenspelen is voor hen een belangrijke vorm van vrijetijdsbesteding, mogelijk omdat zij minder alternatieven hebben en/of omdat ze meer speelkameraadjes hebben. Dit laatste kan ook een reden zijn waarom de kinderen uit H minder buitenspelen. Of de grotere mate van buitenspelen van de kinderen uit de lage sociaal-economische statusgroep voortkomt uit een gebrek aan andere mogelijkheden is dus niet helemaal duidelijk. Het kan ook betekenen dat doordat deze kinderen veel en gevarieerd buiten (kunnen) spelen, ze minder behoefte hebben om aan sportbeoefening te doen. Overige vormen van lichaamsbeweging die genoemd worden, namelijk fietsen, lopen en bewegen binnenshuis, lijken voor beide groepen niet als belangrijke manier van bewegen te worden beschouwd.

HOOFDSTUK 9: CONCLUSIE EN DISCUSSIE

Dit onderzoek is gericht op de verschillen in beweeggedrag tussen Amsterdamse kinderen uit een lage en een hoge sociaal-economische statusgroep en op hoe die verschillen zijn te verklaren. Daarvoor zijn focusgroepdiscussies en interviews gehouden met in totaal 93 kinderen uit de groepen 6 van twee basisscholen met een groot verschil in sociaal-economische status. Ook hebben de kinderen opdrachten gemaakt over algemene tijdsbesteding en hun wekelijkse gedrag met betrekking tot dat wat zij als lichaamsbeweging beschouwen.

Op basis van de distinctietheorie van Bourdieu en de civilisatietheorie van Elias was de verwachting dat het beweeggedrag van de kinderen afhankelijk is van de betekenis die in het sociale milieu wordt gegeven aan lichaamsbeweging. Beide theorieën stellen dat de mate waarin iemand bepaalde gedragsvormen aanvaardt, afhankelijk is van de sociale positie, ofwel op basis van smaakvoorkeuren en betekenisgeving binnen het sociale milieu (Bourdieu) ofwel doordat dwang uit de sociale omgeving wordt omgezet in zelfdwang (Elias). De verwachting was dat de betekenis die de kinderen aan lichaamsbeweging geven, tot stand is gekomen door de opvattingen over bewegen en uiterlijke verschijningsvorm binnen het sociale milieu en het sportieve gedrag van hun directe sociale omgeving, namelijk de ouders, broers en zussen en leeftijdsgenootjes.

Verschillen in de vormen en mate van lichaamsbeweging tussen de twee statusgroepen komen tot uiting in de sportbeoefening en het buitenspelen. Sportbeoefening, in dit onderzoek gedefinieerd als een wekelijkse training bij een sport(buurt)club, een sportschool of in het zwembad, wordt minder gedaan door de kinderen uit de lage sociale klasse. Van de 23 meisjes uit L doen er vijftien niet aan sportbeoefening, bij de jongens zijn dat er zes van de zestien. Drie van de 22 meisjes uit H doen niet aan sportbeoefening en dat geldt voor geen van de zeventien jongens uit deze groep. Daarnaast zijn er in de hoge klasse meer kinderen die lid zijn van meerdere verenigingen. In deze groep is ook de variatie in sporten groter. De sporten die door de meisjes uit L met regelmaat worden beoefend zijn zwemmen en verschillende vechtsporten. De jongens uit deze groep zijn voornamelijk lid van een voetbalvereniging. Deze sport is ook bij de jongens uit H favoriet in clubverband, hockey staat daar op de

tweede plaats. Dansles wordt door de meisjes uit de hoge statusgroep relatief het meest beoefend, gevolgd door hockey, paardrijden en turnen. Buitenspelen wordt door de kinderen uit de lage klasse meer en gevarieerder gedaan dan door hun leeftijdsgenootjes uit de andere groep en zij hebben daarvoor ook meer speelgenootjes. Voetbal is in beide groepen de favoriete tijdsbesteding buiten en ook rennen, fietsen en skeeleren worden veel gedaan. De kinderen uit de lage klasse doen daarnaast ook vaak spelletjes, vooral activiteiten waar meer dan twee deelnemers voor nodig zijn. Wat betreft beweging op school en de overige vormen die de kinderen als lichaamsbeweging beschouwen, zijn er geen duidelijke verschillen in het beweeggedrag tussen de groepen.

Opvattingen over het ideale lichaam voor de man en de vrouw komen in beide statusgroepen overeen. Maar uit zowel de visies van de kinderen op verschillende sporten als de motivatie om aan lichaamsbeweging te doen, blijkt dat de kinderen uit de lage klasse een groter belang hechten aan fysieke aspecten van een sport, terwijl de kinderen uit de andere statusgroep meer de nadruk leggen op innerlijke facetten als gezondheid en ontspanning. Deze opvattingen komen overeen met de ideeën van Bourdieu, waarin bij de lagere klasse het opzoeken van de grenzen van het lichaam een belangrijke motivatie voor sport vormen, terwijl in de hogere klasse het lichaam *'as an end in itself'* wordt behandeld. Wat betreft de werkelijke sportbeoefening door de kinderen, is dit zichtbaar bij de meisjes uit L, waarvan een deel aan vechtsporten doet. Deze meisjes vinden het leuk om te vechten en krijgen van hun sociale omgeving mee dat het belangrijk is dat ze zichzelf kunnen verdedigen. Ook de jongens uit deze groep vinden vechtsporten leuk en goed, maar dit komt niet naar voren in lidmaatschap van verenigingen. De jongens uit L die sporten bij een vereniging, doen voornamelijk aan voetbal. Deze sport is ook bij de jongens uit H het meest populair. Beide groepen geven als motivatie dat iedereen aan voetbal doet en dat ze het ook veel op straat spelen. Dit laatste kan een verklaring zijn voor de democratisering van voetbal over de sociale lagen.

De populariteit van zwemmen door de meisjes uit de lage sociaal-economische statusgroep, is waarschijnlijk beter te verklaren op basis van religieuze en culturele opvattingen dan door smaakvoorkeur. Het is mogelijk om deze sport te beoefenen gescheiden van het andere (mannelijke) geslacht, wat in overeenstemming is met meer traditionele opvattingen over de verhouding tussen man en vrouw en de scheiding tussen

beide seksen. Twee van de vijf zwemmende meisjes uit deze groep geven ook aan dat ze zwemmen op tijden dat het bad alleen voor vrouwen toegankelijk is. Deze bevinding is in overeenstemming met ander onderzoek naar sportdeelname van allochtone meisjes (Lagendijk & Van der Gugten, 1995; Elling, 2002).

Bij de meisjes uit H zijn dansen en turnen populair, twee sporten die gerelateerd worden aan een slank (vrouwelijk) figuur. Hoewel deze meisjes het verkrijgen of behouden van een slank figuur niet als persoonlijke motivatie geven om één van deze sporten te beoefenen, komt dit aspect wel in de groepsdiscussies naar voren. De belangrijkste motivatie om te gaan dansen of turnen voor de meisjes is dat anderen daar ook aan doen, maar opvattingen over het lichaam lijken dus wel een (onbewuste) rol te spelen. Ook hockey wordt door een deel van de kinderen uit H als een meisjessport beschouwd, hoewel dit niet tot uiting komt in de participatie. Hockey is zowel bij de jongens als de meisjes in deze groep populair. De belangrijkste motivatie om deze sport te beoefenen is dat familieleden ook hockeyen. Voorkeur voor deze sport wordt zo doorgegeven binnen het sociale milieu.

Naast opvattingen over sekseverschillen met betrekking tot sport, hebben de kinderen op deze jonge leeftijd ook ideeën over de status van sommige sporten. Golf wordt in beide groepen gezien als een sport voor rijke mensen. Daarnaast zijn er in de hoge statusgroep meningsverschillen over hockey en tennis, waarbij een deel van de groep dit 'bekakte' sporten vindt, terwijl een ander deel het daar niet mee eens is. Deze laatste beoefenen (één van) deze sporten zelf en/of hebben ouders die daaraan doen. De ideeën over deze sporten worden door opvattingen in de gezinssituatie gevormd. Op deze leeftijd lijken opvattingen binnen het gezin een grotere invloed te hebben op de mening van de kinderen dan opvattingen van klasgenoten, hoewel kinderen met een afwijkende mening over voetbal, hockey, tennis en/of golf hier in de groep niet altijd voor uit durven te komen.

Dat status- en sekseverschillen sterker naar voren komen in de hoge statusgroep, kan verklaard worden doordat deze kinderen meer in aanraking komen met (meningen over) verschillende sporten, omdat het beoefenen van sport in deze groep vanzelfsprekender is dan in de andere groep. De kinderen uit H worden in grote mate gestimuleerd om lid te worden van een sportvereniging door hun ouders en door de

praktijken van ouders, broers, zussen, vriendjes en vriendinnetjes. Lid zijn van een sportvereniging wordt in dit milieu als normaal beschouwd en in de habitus als zodanig doorgegeven. De kinderen uit de hoge statusgroep leggen dan ook meer dan hun leeftijdsgenootjes uit de andere groep de nadruk op wat zij allemaal aan sport en beweging doen, het bewustzijn van de sociale wenselijkheid hiervan is in deze groep groter. Het sportief kapitaal van de kinderen speelt hierbij een grote rol. De ouders, broers en zussen van de kinderen uit L doen in veel mindere mate aan sportbeoefening en lidmaatschap van een sportvereniging is voor deze kinderen minder gewoon. Dit is ook zichtbaar in het verschil in betekenis van de gymles voor de kinderen uit de twee statusgroepen. Voor de kinderen uit L is dit een belangrijke manier om kennis te maken met verschillende sporten en opvattingen over sporten zijn dan ook voor een groot deel gevormd tijdens de gymles. Dit pleit voor goed bewegingsonderwijs op scholen waar (veel) kinderen uit een laag sociaal-economisch milieu les krijgen.

Verskil in de mate van sportbeoefening kan mogelijk ook deels verklaard worden door een verschil in het economisch kapitaal. Hoewel daar in dit onderzoek niet expliciet op is ingegaan, lijken financiële middelen wel een rol te spelen bij het wel of niet lid zijn van een vereniging (zie ook Scheerder e.a., 2001). Mogelijkheden voor de kinderen uit L om gratis of goedkoop te sporten zijn populair, maar door het bestaan van een wachtlijst niet voor alle kinderen beschikbaar. In het verlengde hiervan kan het verschil in de mate van en de variatie in buitenspelen verklaard worden. Voor de kinderen uit L is buitenspelen een belangrijker manier van vrijetijdsbesteding, mogelijk omdat ze minder alternatieven hebben, bijvoorbeeld in verenigingsverband. Maar de mogelijkheden in variatie zijn voor de kinderen uit deze groep groter, omdat zij meer kinderen in hun omgeving hebben waarmee ze buiten kunnen spelen. Dit kan ook een oorzaak zijn voor het minder buitenspelen door de kinderen uit H.

Tenslotte komen opvattingen over het lichaam met betrekking tot lichaamsbeweging bij de meisjes uit de lage statusgroep ook op een andere manier naar voren. Een aantal van hen is bezig met een dieet om gewicht te verliezen en het uitoefenen van lichaamsbeweging – in verschillende vormen – maakt daar deel van uit. Het effect van beweging op het lichaam, namelijk een slanker figuur, is daarbij voor de meisjes uit L een belangrijker motivatie om te bewegen dan effecten op de gezondheid.

Ook in hun directe omgeving zijn er, voornamelijk vrouwelijke, familieleden die hiermee bezig zijn en die om deze reden naar de sportschool gaan of buiten hardlopen. Tegenwoordig wordt er, door de overheid en in de media, veel aandacht besteed aan de toename van overgewicht onder de bevolking en het belang van beweging om dat tegen te gaan. In termen van Elias kan dat leiden tot een maatschappelijke dwang tot zelfdwang, waardoor sporten in de lage sociale klasse – waar overgewicht meer voorkomt – vanzelfsprekender wordt, een verdere ontwikkeling in het civilisatieproces.

Omdat in de lage sociale klasse de mate van voorkomen van niet-westerse allochtonen groter is dan in de andere klasse en er kinderen met verschillende etnische achtergronden aan het onderzoek deelnamen, kan een verklaring op basis van etniciteit niet worden uitgesloten. Ik heb binnen de sociaal-economische statusgroepen geen scheiding gemaakt naar etniciteit. Dit kan mogelijk wel verschillen binnen een statusgroep op basis van culturele en religieuze motieven aan het licht brengen. Niet-westerse allochtonen sporten minder in verenigingsverband dan autochtonen uit de laagste sociale klassen (Lagendijk & Van der Gugten, 1995), maar op basis van hun sociaal-economische positie behoren ze gemiddeld vaker tot deze klasse en in dat opzicht is dit onderzoek representatief voor de verdeling van etniciteiten over de sociale lagen van de bevolking.

Aangezien het onderzoek op twee basisscholen is uitgevoerd, is de vraag in hoeverre de resultaten representatief zijn op grotere schaal. De twee scholen die hebben meegewerkt aan het onderzoek, verschillen in grote mate wat betreft hun sociaal-economische positie. Dit geldt ook voor de wijken waarin deze scholen liggen. Daarnaast zijn er geen tegenstrijdige resultaten uit de verschillende onderdelen naar voren gekomen, maar was er sprake van overlapping. Daar staat tegenover dat de inbreng van de meisjes groter was dan van de jongens, vooral tijdens de focusgroepdiscussies. Dit kan een vertekend beeld hebben opgeleverd. Ook is het een momentopname waarbij met name het seizoen een rol kan hebben gespeeld. Het onderzoek is uitgevoerd in de laatste twee maanden voor de zomervakantie, eerst op de school met de lage SES, vervolgens op de andere school. Het was daarbij een aantal weken erg warm en zonnig, maar in de laatste maand waren er dagen met fikse regenbuien. Dit kan invloed hebben gehad op het beeld dat de kinderen schetsten over hun buitenspeelgedrag. Ook was op de laatste school het

sportseizoen al afgelopen. Tenslotte was ik afhankelijk van de bereidwilligheid van de scholen om mee te werken. Dit besluit lag in eerste instantie bij de directie. Dat ik op deze twee scholen het onderzoek mocht uitvoeren, kan ook komen doordat het onderwerp hen aansprak. Mogelijk heb ik zo twee scholen geselecteerd die in grotere mate in lichaamsbeweging zijn geïnteresseerd dan andere Amsterdamse basisscholen. Maar aangezien de resultaten van het onderzoek grotendeels te verklaren zijn binnen het theoretisch kader en de bevindingen met betrekking tot het gedrag ook in andere onderzoeken naar voren komen, acht ik het onderzoek wel representatief.

Concluderend kan worden gesteld dat de mate van en variatie in sportbeoefening van de kinderen uit de hoge statusgroep te verklaren is op basis van de opvattingen en het gedrag van hun sociale omgeving, dus op betekenisgeving binnen het sociale milieu. Of de verschillen in gedrag tussen beide statusgroepen met betrekking tot buitenspelen te verklaren zijn op basis van betekenisgeving is niet helemaal duidelijk. Mogelijk hebben de kinderen uit L minder behoefte aan sportbeoefening, doordat zij meer en gevarieerder buiten (kunnen) spelen. In dit geval is buitenspelen gebaseerd op smaakvoorkeur. Maar het verschil in buitenspeelgedrag kan ook veroorzaakt worden door de afwezigheid van andere mogelijkheden, doordat sportbeoefening in dit milieu niet als belangrijk of 'normaal' wordt beschouwd en/of door een verschil in economisch kapitaal. Het beschikken over minder financiële middelen maakt de keuze wat betreft wekelijkse sportbeoefening beperkter, ondanks het aanbod van goedkope sportmogelijkheden in de buurt. De gymles op school is voor de kinderen uit L dan ook een belangrijke bron voor (kennismaking met verschillende) sporten.

De toegevoegde waarde van dit onderzoek is tweeledig. In de eerste plaats zijn er veel sociaal-wetenschappelijke onderzoeken gedaan waaruit verschillen in beweegpatronen tussen verschillende sociale klassen naar voren komen. Maar deze onderzoeken gaan, in tegenstelling tot mijn onderzoek, vaak niet in op hoe deze verschillen tot stand zijn gekomen, welke opvattingen daaraan ten grondslag liggen. Ten tweede is dit onderzoek maatschappelijk relevant. Hoewel verschillen in de mate van lichaamsbeweging tussen sociale klassen al langer bestaan, hebben ze onder de huidige maatschappelijke veranderingen met betrekking tot het voedselaanbod en de verminderde noodzaak tot bewegen, gevolgen die als problematisch worden ervaren. Het tegengaan

van (de toename van) overgewicht, met name in de lagere sociale klassen, is een belangrijk speerpunt voor beleid en voorlichting. Onderzoeken gericht op betekenissen die binnen een sociale groep aan het lichaam en lichaamsbeweging worden gegeven, geven inzicht in wat men belangrijk vindt en kunnen een aanknopingspunt bieden om aan te sluiten bij een specifieke doelgroep.

REFERENTIES

- Becker, H.S. (1995) 'Geschiedenis, cultuur en subjectieve beleving'. In: J. Goudsblom, B. van Heerikhuizen & J. Heilbron (red.), *Hoofdstukken uit de sociologie*, Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 116-133
- Bottenburg, M. van (1994) *Verborgene competitie. Over de uiteenlopende populariteit van sporten*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker
- Bourdieu, P. (1978) 'Sport and social class', *Social Science Information*, 17(6): 819-840
- Bourdieu, P. (1989, eerste uitgave in 1979) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*, London: Routledge
- Bouw, C. & L. Karsten (2004) *Stadskinderen. Verschillende generaties over de dagelijkse strijd om ruimte*, Amsterdam: Aksant
- CBS (2001) *Samenleven. Nieuwe feiten over relaties en gezinnen*, Heerlen/Voorburg: Centraal Bureau voor de Statistiek
- CBS (2007) *Inkomen allochtonen blijft achter door lagere opleiding*, Sociaaleconomische trends 2e kwartaal 2007, Centraal Bureau voor de Statistiek
- Christensen, P. & A. James (2000) 'Childhood Diversity and Commonality. Some Methodological Insights'. In: P. Christensen & A. James (red.) *Research with Children. Perspectives and Practices*, New York: Falmer Press, pp. 160-178
- Elias, N. (2001, eerste uitgave in 1939) *Het civilisatieproces. Sociogenetische en psychogenetische onderzoeken*, Amsterdam: Uitgeverij Boom
- Elling, A. (2002) 'Ze zijn er [niet] voor gebouwd'. *In- en uitsluiting in de sport naar sekse en etniciteit*, Nieuwegein: Arko Sports Media
- Frelier, M. & J. Janssens (2007) *Wat beweegt kinderen? Een onderzoek naar het sport- en beweeggedrag van kinderen*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulierinstituut
- Frey, J.H. (1991) 'Sport and Society', *Annual Review of Sociol*, 17: 503-522
- Gemeente Amsterdam (2007) www.amsterdam.nl/stad_in_beeld/feiten_cijfers, geraadpleegd op 11-09-2007
- Jenkins, R. (2002) *Pierre Bourdieu*, revised edition, London: Routledge
- Kitzinger, J. (1994) 'The methodology of Focus Groups: the importance of interaction between research participants', *Sociology of Health & Illness*, 16 (1): 103-121

- Lagendijk, E. & M. van der Gugten (1995) *Sport en Allochtonen: feiten, ontwikkelingen en beleid (1986-1995)*, Amsterdam: Van Dijk, Van Soomer en Partners, BV
- Otterloo, A.H. van & J. van Ogtrop (1989) *Het regime van veel, vet en zoet. Praten met moeders over voeding en gezondheid*, Amsterdam: VU uitgeverij
- RIVM (2003) *Het terugdringen van sociaal-economische verschillen in gezondheid tussen 2000 en 2020. Inhoud en organisatie van de SEGV-monitor*, Bilthoven: RIVM
- Scheerder, J., B. Vanreusel, M. Taks & R. Renson (2001) 'Is de actieve sportbeoefening in Vlaanderen gedemocratiseerd? Over de sociale gelaagdheid van de sportdeelname gedurende de periode 1969-1999', *Tijdschrift voor Sociologie*, 22 (4): 383-417
- Scheerder, J., B. Vanreusel, M. Taks & R. Renson (2005) 'Social stratification patterns in adolescents' active sports participation behaviour: a time trend analysis 1969-1999', *European Physical Education Review*, 11(1): 5-27
- Scott, J. (2000) 'Children as Respondents. The Challenge for Quantitative Methods'. In: P. Christensen & A. James (red.) *Research with Children. Perspectives and Practices*, New York: Falmer Press, pp. 98-119
- SCP (2006) *Rapportage Sport 2006*, Den Haag: SCP
- Stearns, P.N. (2002) *Fat History. Bodies and Beauty in the Modern West*, New York: New York University Press
- Stegeman, H. (2007) *Effecten van sport en bewegen op school. Een literatuuronderzoek naar de relatie van fysieke activiteit met de cognitieve, affectieve en sociale ontwikkeling*, 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulierinstituut
- Stokvis, R. (2003) 'Fitness. Nationale ambities en persoonlijke behoeften', *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift*, 30 (4): 443-462
- Stokvis, R. (ongepubliceerd) *Sport, lichamelijke opvoeding, fitness en de volksgezondheid. Conditie voor positieve functies*
- Vries, S.I. de, I. Bakker, K. van Overbeek, N.D. Boer & M. Hopman-Rock (2005) *Kinderen in prioriteitswijken: lichamelijke (in)activiteit en overgewicht*, Leiden: TNO Kwaliteit van Leven
- Washington, R.E. & D. Karen (2001) 'Sport and Society', *Annual Review of Sociology*, 27: 187-212

Wilterdink, N. & B. van Heerikhuizen (2003, vijfde druk) *Samenlevingen. Een verkenning van het terrein van de sociologie*, Groningen: Wolters-Noordhoff